

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ
ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ

ΘΕΜΑ: ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ
ΟΠΩΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΝΟΝΤΑΙ ΣΤΟ ΕΥΡΥΤΕΡΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ
ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ: ΨΗΝΑΣ ΠΟΛΥΒΙΟΣ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αποτελεί κοινή διαπίστωση το γεγονός ότι την τελευταία δεκαετία, η Ελλάδα έχει μετεξελιχθεί σε χώρα υποδοχής έντονων μεταναστευτικών ρευμάτων. Αυτή η ραγδαία μεταστροφή του status της χώρας σε συνδυασμό με την συνεχώς διογκούμενη λαθρομετανάστευση, έχει καταστήσει το εν λόγω ζήτημα, ένα από τα σημαντικότερα θέματα του ευρύτερου δημοσίου διαλόγου τα τελευταία χρόνια. Και τούτο διότι το φαινόμενο της μετανάστευσης παρουσιάζει πολυποίκιλες κοινωνικές, πολιτικές αλλά και οικονομικές προεκτάσεις, οι οποίες επηρεάζουν δραστικά την εκάστοτε κοινωνία υποδοχής. Επιπρόσθετα, μέσω της πολιτικής αντιμετώπισης του φαινομένου, υποβόσκουν σημαντικές ποιοτικές παράμετροι, ενδεικτικές του τρόπου οργάνωσης και κοινωνικής συνοχής μιας πολιτείας, αλλά και των γενικότερων οικονομικών, πολιτικών και κοινωνικών συνθηκών που επικρατούν στο εσωτερικό της. Πιο συγκεκριμένα, θα αναφέρουμε την έννοια της κοινωνικής ανεκτικότητας ως προς την αποδοχή των εκάστοτε ετεροτήτων, την δυνατότητα ανάπτυξης ενός πολιτισμικού πλουραλισμού στα πλαίσια του Έθνους -Κράτους, τον τρόπο θεώρησης του διαφορετικού από μια κυρίαρχη κουλτούρα, αλλά και τις αντικειμενικές δυνατότητες κοινωνικής και οικονομικής ενσωμάτωσης που διέπουν την κοινωνία υποδοχής.

Υπό αυτό το πρίσμα και αφού σκιαγραφήσουμε τις κυριότερες πολιτικές κοινωνικής ένταξης των οικονομικών μεταναστών, θα παρουσιάσουμε τη γενικότερη προβληματική μέσα στην οποία εντάσσεται η παραγωγή και εν τέλει η εφαρμογή της μεταναστευτικής πολιτικής. Στο δεύτερο μέρος της μελέτης μας θα εξετάσουμε το γενικότερο πλαίσιο της Ελληνικής Μεταναστευτικής Πολιτικής όπως αυτό διαμορφώνεται από το 1991 έως και σήμερα, με γνώμονα τις πολιτικές που στοχεύουν στην κοινωνική ενσωμάτωση των αλλογενών οικονομικών μεταναστών. Μέσα από μια κριτική ανάλυση, θα επιχειρήσουμε να εξάγουμε σημαντικά συμπεράσματα για την σφαιρικότητα, τον χαρακτήρα, τις πρακτικές αλλά και τους γενικότερους στόχους που θέτει η ελληνική πολιτεία όσον αφορά στο ζήτημα της ύπαρξης εκατοντάδων χιλιάδων αλλογενών μεταναστών στους κόλπους της. Εν κατακλείδι, μέσα από την επισταμένη συγκριτική ανάλυση της πορείας της Ελληνικής Μεταναστευτικής Πολιτικής, θα εξετάσουμε τον βαθμό κατά τον οποίο πραγματώνεται ουσιαστικά και μακροπρόθεσμα, η έννοια της κοινωνικής ένταξης των συγκεκριμένων ομάδων, σε ένα καθεστώς ισοτιμίας, όπως τουλάχιστον εξαγγέλλεται μέσω του νομοθετικού πλαισίου¹.

¹ Ν.2910/2001

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ

2.Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ ΚΡΑΤΟΥΣ

2.1 Η ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΦΟΜΟΙΩΣΗΣ (MELTING POT)

2.2 ΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ‘‘ΕΝ ΤΗ ΔΙΑΦΟΡΑ’’

3.ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

3.1 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

4. ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΣΕ ΧΩΡΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ- ΟΡΙΣΜΕΝΕΣ ΠΟΣΟΤΙΚΕΣ ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ

4.1 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ 1991-2001

4.2 Η ΜΕΤΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

4.3-Ο ΝΟΜΟΣ 2910/2001

5. ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ

6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Θα μπορούσε να πει κανείς ότι τα μεταναστευτικά φαινόμενα αποτελούν κοινωνικές πρακτικές, οι οποίες συνδέονται με μια ποικιλία διαφορετικών στο χώρο και στο χρόνο συνθηκών. Το κοινό αποτέλεσμα είναι η μετακίνηση πληθυσμών προς διάφορες κατευθύνσεις. Η οικονομική ανέχεια και οι οικονομικές ανισότητες σε παγκόσμιο επίπεδο, η διαφορά βιοτικού επιπέδου και η αναζήτηση μιας καλύτερης ζωής, διάφορες πολεμικές συρράξεις με συνακόλουθες βίαιες εκτοπίσεις, οι αποικισμοί και η αποικιοκρατία, αποτελούν μερικούς από τους λόγους των μεταναστευτικών ρευμάτων. Κάτι που εκ πρώτης όψης συνδέει τα μεταναστευτικά ρεύματα με μια αρκετά μεγάλη γκάμα παραγόντων.

Στις μέρες μας, το διεθνές μεταναστευτικό φαινόμενο είναι ιδιαίτερα σύνθετο² συνδέεται δηλαδή με πολλούς παράγοντες ή καλύτερα με το συνδυασμό τους: πολιτικούς, οικονομικούς, πολιτισμικούς, κοινωνικούς. Ωστόσο τις τελευταίες δεκαετίες, οι έντονες και βαθιές, πολιτικές- κοινωνικές-οικονομικές ανακατατάξεις², σε διεθνή κλίμακα, που επέφεραν αναμφισβήτητα, την αύξηση των κεφαλαιουχικών αγαθών³, την σταδιακή πτώση των συνόρων, την συνεχώς αυξανόμενη συνεργασία μεταξύ των κρατών, αλλά και την αναμφισβήτητη, διογκούμενη οικονομική ανισότητα ανάμεσα στις καπιταλιστικές χώρες της Δύσης και σε αυτές του Τρίτου Κόσμου, την πτώση του Υπαρκτού Σοσιαλισμού, τις ανακατατάξεις στο χώρο των Βαλκανίων που προκλήθηκαν από τους εμφυλίους πολέμους, κ.α., όλα αυτά προσδίδουν κατά κοινή παραδοχή έναν ξεχωριστό χαρακτήρα στο μεταναστευτικό φαινόμενο του ύστερου 20^{ου} αιώνα. Σε όσα προαναφέρθησαν⁴, θα μπορούσαν να προστεθούν, οι ραγδαίες δημογραφικές εξελίξεις⁵ σε διεθνές επίπεδο, καθώς και η εμφανιζόμενη ως ανάγκη των καπιταλιστικών χωρών, για φθινό, εύκαμπτο και κυλιόμενο εργατικό δυναμικό.

Η περιγραφείσα κατάσταση, η οποία ξεκινά αμέσως μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και εκτείνεται ως τις μέρες μας, έχει οδηγήσει ομολογουμένως, στην αύξηση του διεθνούς μεταναστευτικού ρεύματος. Σύμφωνα με εκτιμήσεις⁶, το 1994, το 1,5% του πληθυσμού της γης, ζούσε σε διαφορετική χώρα από εκείνη στην οποία είχε γεννηθεί, ενώ η εν λόγω ροπή προς μετανάστευση από τις χώρες της "περιφέρειας", προς τις χώρες του "κέντρου" ακολουθεί αυξητικές τάσεις.

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να αναφέρουμε ότι το μεταναστευτικό φαινόμενο στην Ευρώπη όσον αφορά στην εξέλιξη και στην αντιμετώπιση του, ακολούθησε μια διαφορετική πορεία από ότι στην Αμερική και σαφέστατα παρουσιάζει εν τέλει έναν διαφορετικό χαρακτήρα. Και τούτο διότι, ενώ στην Αμερική η μετανάστευση συνετέλεσε κατ' ουσίαν στην δόμηση και ανάπτυξη του Αμερικανικού κράτους (πρόκειται για μια κοινωνία μεταναστών), στην Ευρώπη το φαινόμενο της μετακίνησης και εγκατάστασης αλλοδαπών άρχισε να εμφανίζεται αφού είχαν σχηματιστεί τα εθνικά κράτη και αφού είχαν πλέον συγκροτηθεί, αρκετά

² Πτώση Διπολισμού, Παγκοσμιοποίηση της οικονομίας κ.α.

³ ΕΚΚΕ, Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, σελ.276.

⁴ Η αναφορά είναι ενδεικτική.

⁵ Παρατηρείται συνεχής πληθυσμιακή αύξηση στις χώρες του αποκαλούμενου Τρίτου Κόσμου, και παράλληλα, γήρανση του πληθυσμού της Ευρώπης.

⁶ Borjas, 1994, Ο φόβος του Ξένου στην Αγορά Εργασίας, σελ.9.

συνεκτικά και ομοιογενή εθνικά σώματα⁷. Εξαρχής λοιπόν στην Ευρώπη οι μετανάστες αντιμετωπίστηκαν από την πλειοψηφία των εθνικών κρατών ως αλλότρια στοιχεία, ενώ οι πιθανότητες και δυνατότητες για ενσωμάτωση και απορρόφηση τους σε ένα καθεστώς μονιμότητας, πόσο μάλλον ισοτιμίας, ήταν ελάχιστες. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Ζίμμελ οι οικονομικοί μετανάστες αποτελούν ξένα σώματα για την κυρίαρχη κουλτούρα με την έννοια ότι δεν έχουν “ενσωματωθεί σε αυτήν από την αρχή” αλλά και αποτελούν φορείς αλλότριων ποιοτήτων⁸, που τις εισάγουν σε αυτήν με την παρουσία τους. Συνεχίζοντας, η οικονομική μετανάστευση αποτελούσε αντικείμενο διευθέτησης στο πλαίσιο διακρατικών συμφωνιών ανάμεσα στις χώρες αποστολής και στις χώρες υποδοχής μεταναστών και είχε προσωρινό και πρωτίστως οικονομικό χαρακτήρα. Παρόλα αυτά, αντίθετα με τις προσδοκίες, αν και ο χαρακτήρας της μετακίνησης πληθυσμών από τις φτωχές χώρες του Μεσογειακού Νότου και όχι μόνο, προς τις ανεπτυγμένες βιομηχανικά της κεντρικής Ευρώπης, ήταν προσωρινός και στηριζόταν στην προσφορά ανακυκλωμένης εργασίας, με την παράλληλη υποχρέωση των αλλοδαπών εργατών να επιστρέψουν στην πατρίδα τους μετά τη λήξη της σύμβασης τους, άρχισαν να δημιουργούνται μόνιμοι πληθυσμοί αλλοδαπών νόμιμοι ή παράνομοι στο εσωτερικό των κοινωνιών υποδοχής. Ως εκ τούτου ένα πλέον από τα ζητήματα που έθετε το φαινόμενο της μετανάστευσης εκτός από το οικονομικό ήταν το κοινωνικό, το πολιτικό αλλά και το πολιτισμικό. Αυτή η διαπίστωση γίνεται ακόμα πιο κρίσιμη αν λάβουμε υπόψη το γεγονός ότι η μόνιμη εγκατάσταση αυτής της “δεύτερης κατηγορίας” ατόμων στο εσωτερικό των κοινωνιών υποδοχής, συνέπεσε με μια περίοδο οικονομικής ύφεσης στην Ευρώπη, με αποτέλεσμα να εγείρει αισθήματα εχθρικά ακόμα και ρατσιστικά από τους ημεδαπούς προς τους αλλοδαπούς εργάτες, θεωρώντας τους ως την κύρια πηγή κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων.

⁷ Λίνα Βεντούρα, Μετανάστευση και Έθνος

⁸ Ως προς το πολιτισμικό τους κεφάλαιο, το αξιακό σύστημα κ.ο.κ

2.Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ ΚΡΑΤΟΥΣ

Η πολιτική πρόσληψη και κατ' επέκταση η διαχείριση του φαινομένου της σύγχρονης μετανάστευσης, δεν θα πρέπει να είναι αποκομμένη από τη έννοια του Έθνους-Κράτους και την γενικότερη προβληματική που αναπτύσσεται γύρω από αυτό το πολιτικό μάρτυρα. Ο τρόπος συγκρότησης των εθνικών- κρατών, οι νομιμοποιητικές αρχές πάνω στις οποίες στήριξαν την κυριαρχία τους, αλλά και η γενικότερη αντίληψη περί της υπόστασης και της ουσίας του έθνους⁹, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στον τρόπο συγκρότησης της εθνικής ταυτότητας σε αντιδιαστολή με τους “εθνικά άλλους”, τον τρόπο θεώρησης και αντιμετώπισης του διαφορετικού και εν τέλει τους μηχανισμούς ένταξης ή αποκλεισμού των πολιτισμικών ετεροτήτων που βρίσκονται στο εσωτερικό των εν λόγω πολιτικών και κοινωνικών μορφωμάτων.

Θα μπορούσε να δηλωθεί ότι οι παραπάνω μεταβλητές εντοπίζονται στο βασικό πυρήνα της γένεσης και διαμόρφωσης των εθνικών κρατών, καθώς η δημιουργία της εθνικής ταυτότητας και κατ' επέκταση η διάχυση της στον εθνικό πλέον κοινωνικό χώρο προϋπέθετε ορισμένες συμβάσεις, που στηρίζονταν είτε στο Δίκαιο του Αίματος, είτε στο Δίκαιο του Εδάφους. Αυτές οι δύο βασικές διαφορές που πηγάζουν από την ρομαντική αντίληψη περί έθνους και αυτή που βασιζόταν στο Γαλλικό Διαφωτισμό αντίστοιχα, σκιαγραφούν σε μεγάλο βαθμό τις διαφορές που παρατηρούμε στον τρόπο θεώρησης και αντιμετώπισης του διαφορετικού και κατ' επέκταση των μεταναστών ως φορείς διαφορετικών πολιτισμικών ταυτοτήτων. Ωστόσο δε θα πρέπει να αποκόψουμε την παραπάνω προβληματική από τις ευρύτερες κοινωνικοπολιτικές συνθήκες και σαφώς το ευρύτερο πλέγμα των κοινωνικών σχέσεων και ανταγωνισμών όπως προκύπτουν από τις εν λόγω συγκυρίες. Ωστόσο όποια οπτική και αν υιοθετήσουμε για την ιδεολογική συγκρότηση του εθνικού κράτους, το σίγουρο είναι ότι παρατηρείται μια τάση ομοιογενοποίησης ως στοιχείου συνοχής, που συνεπάγεται την αφομοίωση των διαφορετικών πολιτισμικών ταυτοτήτων που τείνουν να δημιουργούνται στο εσωτερικό του, αναπαράγοντας με κάθε μέσο που διαθέτει –συμβολικό ή μη- την κυρίαρχη εθνική.

Παρόλα αυτά τα εν λόγω κρατικά μορφώματα δεν αποτελούν αδιαφοροποίητες στο χώρο και στο χρόνο “ποσότητες”, αποκομμένες από το ευρύτερο περιβάλλον τους. Ως εκ τούτου, οι κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές ανακατατάξεις στο πλαίσιο της μετανεωτερικότητας και της παγκοσμιοποίησης, που επέφεραν τον επαναπροσδιορισμό της έννοιας του ατόμου μέσα στην κοινωνία ως το πρωταρχικό υποκείμενο της ιστορίας (principal subject of history)¹⁰, την επαναενοιολόγηση της έννοιας της ταυτότητας, που δίνει τη δυνατότητα στο υποκείμενο να αυτοκαθοριστεί στα πλαίσια μια προσωπικής αφήγησης (personal narrative, Hall, 1992), την εξύψωση του πολιτισμού ως παράγοντα αυτοπροσδιορισμού έκφρασης αλλά και αναγνώρισης, και τελικά τη συνεχή αύξηση της μετανάστευσης υπό τους όρους που θέτει η παγκοσμιοποίηση και τις νέες

⁹ είτε πρόκειται για μια ουσιοκρατική- κανονιστική θεώρηση του έθνους στα πλαίσια μιας ρομαντικής αφήγησης (M. Herzfeld), είτε για μια κονστρουκτιβιστική του εκδοχή

¹⁰ Rex John, Ethnic identity and the Nation State: The political sociology of Multi- Cultural societies

δυνατότητες που δημιουργεί¹¹, έχουν επαναπροσδιορίσει σε πολλές περιπτώσεις την πολιτική πρόσληψη της μετανάστευσης, σε επίπεδο πρακτικών διευθέτησης της, ανάγοντας σε μείζον θέμα τις κοινωνικές και πολιτισμικές της προεκτάσεις. Λαμβάνοντας υπόψη όλα όσα αναφέρθηκαν θα προχωρήσουμε σε μια σκιαγράφηση των βασικότερων πολιτικών πρακτικών ένταξης των μεταναστών σε μια κοινωνία υποδοχής.

2.1 Η ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΦΟΜΟΙΩΣΗΣ-MELTING POT

Η πρακτική της αφομοίωσης, με όρους κοινωνιολογικούς, έχει τις ρίζες της στα λειτουργικά και δομολειτουργικά μοντέλα. Κύριο χαρακτηριστικό της, αποτελεί η ομοιομορφοποίηση των στοιχείων του κοινωνικού συνόλου. Η πλειοψηφία καθορίζει τους κανόνες και τις νόρμες του συστήματος, το οποίο εν συνεχεία, είναι δοσμένο, σταθερό, αναλλοίωτο αλλά και αυτοαναπαραγόμενο. Τα όρια του κοινωνικά αποδεκτού, είναι δοσμένα και οτιδήποτε πέρα από αυτά, αποτελεί παρέκκλιση, το πλαίσιο της οποίας είναι καθορισμένο και στεγανό. Μέσα σε αυτό το δοσμένο σύστημα, οποιοδήποτε νέο στοιχείο εισάγεται, θα πρέπει να συμμορφώνεται και να λειτουργεί στο ήδη διαμορφωμένο περιβάλλον.

Ενεργοποιούνται λοιπόν, διαδικασίες αφομοίωσης, μέσω της αποδοχής του υπάρχοντος αξιακού-πολιτισμικού κώδικα. Συνεπώς, η αρχή που επικρατεί είναι ότι το έτερο πρέπει να γίνεται ομοιογενές, το παρεκκλίνον πρέπει να αφομοιώνεται. Παρατηρείται συνεπώς, η ενεργοποίηση μιας σειράς δεσμών πολιτικής, με στόχο την ομοιογενοποίηση των στοιχείων του συνόλου. Γενικότερα μπορούμε να δηλώσουμε, ότι το αφομοιωτικό μοντέλο, λειτουργεί σαν ένας μηχανισμός αυτοπροστασίας και αυτορύθμισης του εκάστοτε κοινωνικού συστήματος, αποτρέποντας την ανάπτυξη οποιασδήποτε αντίρροπης δύναμης, η οποία να απειλεί την κοινωνική συνοχή.

Βασικό ιδεολογικό έρεισμα του αφομοιωτικού μοντέλου αποτελεί η παραδοχή ότι, στο εσωτερικό μιας κοινωνίας δεν είναι δυνατόν να επιτευχθεί η συνοχή, η σταθερότητα και η συνέχεια, εάν τα μέλη της δεν υιοθετούν και δε μοιράζονται μια κοινή πολιτισμική ταυτότητα¹². Το Κράτος διαδραματίζει έναν κυρίαρχο ρόλο σε αυτή τη διαδικασία, καθώς επιφορτίζεται με το πρωταρχικό δικαίωμα και καθήκον να προστατεύει και να αναπαράγει την κυρίαρχη εθνική-πολιτισμική ταυτότητα, μέσω της εξάλειψης της διαφορετικότητας με κάθε τρόπο. Ως εκ τούτου, προϋπόθεση της ισότιμης μεταχείρισης των μεταναστών, αποτελεί η αποδοχή του μονοπολιτισμικού μοντέλου μέσω της αφομοίωσης.

Μέσα από συγκεκριμένες πολιτικές πρακτικές, εκδηλώνεται η προσπάθεια εξομοίωσης με το κυρίαρχο έθνος και κάλυψης του πολιτισμικού “κενού”. Τα περιθώρια για ανάπτυξη της εκάστοτε ετερότητας, ελαχιστοποιούνται στον βωμό της ομοιομορφίας. Όσον αφορά στην εκπαίδευση, δεν παρέχονται οι δυνατότητες καλλιέργειας, της γλώσσας, της θρησκείας, ή του πολιτισμού των μεταναστών. Η αποδοχή και ο ενστερνισμός λοιπόν της κυρίαρχης κουλτούρας αποτελεί μοναδική επιλογή.

¹¹ ευκολία μετακινήσεων, κατάλυση των πολιτισμικών συνόρων και στεγανών μέσω της εξάπλωσης των τηλεπικοινωνιών και της πληροφόρησης κ.ο.κ.

¹² Bhikhu Parekh, Rethinking Multiculturalism,σελ.197

Εύλογα αντιλαμβάνεται κανείς ότι το εν λόγω μοντέλο θέτει ως κεντρική παραδοχή, την ύπαρξη μιας πολιτισμικής και ηθικής συνέχειας αλλά και ομοιογένειας εν είδη καθαρότητας, κάτι το οποίο έχει αποδειχθεί εκ των πραγμάτων ως ανυπόστατη αντίληψη οντολογικά. Ωστόσο έχει καταστεί δυνατόν να διαχυθεί – σε πολλές περιπτώσεις – σε μεγάλο βαθμό στον εκάστοτε εθνικό χώρο, με τελικό αποδέκτη τις συνειδήσεις των πολιτών, στο πλαίσιο μια εθνικό- πολιτικής στρατηγικής. Πρόκειται για μια ιδεολογική κατασκευή πάνω στην οποία στηρίχθηκε και νομιμοποιήθηκε η ύπαρξη και η εξουσία πολλών εθνικών κρατών. Σαφέστατα θα πρέπει να σημειωθεί ότι η εσωτερική συνέχεια και συνοχή ενός πολιτισμικού συστήματος ή μιας εθνικο-πολιτισμικής ταυτότητας, σε καμία περίπτωση δεν συνεπάγεται ή δεν ταυτίζεται με την έννοια της ομοιομορφίας ή της ομοιογένειας σε ένα ενοποιημένο όλο¹³ και σαφώς της υποστασιοποίησης του πολιτισμού ως ένα εγγενές χαρακτηριστικό της ανθρώπινης φύσης. Η υιοθέτηση ενός ανάλογου ισχυρισμού αποσυνδέει τον πολιτισμό από το ιστορικό κοινωνικό και πολιτικό περιβάλλον και αγνοεί το γεγονός ότι ο πολιτισμός αποτελεί προϊόν της ανθρώπινης δράσης και βούλησης μέσα σε ένα συγκεκριμένο χώρο- χρονικό πλαίσιο. Αγνοεί επίσης την δυναμική της σύνθεσης και εξέλιξης του πολιτισμού, η οποία ενέχει πολλές φορές τη δράση αντίρροπων, ετερόκλητων και σαφώς συγκρουσιακών δυνάμεων. Παραμερίζει όλες αυτές τις σημαντικές πτυχές, στην προσπάθεια να προβληθεί μια εικόνα του πολιτισμού ως υπέρτατης και ομοιογενούς αξίας. η οποία θα πρέπει να αφομοιώσει τα ετερόκλητα στοιχεία στο βωμό τη συνοχής και της συνέχειας.

Η πρακτική της αφομοίωσης, αλλά και το εύρος αυτής, αποτελούν επίπονη διαδικασία για τους αλλοδαπούς, καθώς η πολιτισμική “ασυμβατότητα” είναι συνήθως μεγάλη και ο χρόνος αφομοίωσης μικρός. Ο μετανάστης λοιπόν, βρίσκεται σε μια κατάσταση διχασμού, ανάμεσα σε δύο διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα. Πρόκειται για το αποκαλούμενο “πολιτισμικό σοκ¹⁴”, που καταλαμβάνει τους μετανάστες, κατά την διάρκεια της αφομοιωτικής διαδικασίας. Και τούτο διότι, τα άτομα αυτά, καλούνται να απολέσουν την ταυτότητα τους και να γίνουν κοινωνοί και μέτοχοι μιας νέας κουλτούρας, γνωρίζοντας ότι οποιαδήποτε παρέκκλιση τα καθιστά αυτομάτως κοινωνικά απόβλητα.

Μέσα λοιπόν σε ένα πολιτισμικό πλαίσιο, το οποίο δεν είναι σε θέση να δεχτεί το διαφορετικό ως ισότιμο με ίδια δικαιώματα συνύπαρξης και ανάπτυξης σε ένα κοινό περιβάλλον, οι φορείς διαφορετικών πολιτισμικών ταυτοτήτων προσπαθούν να προσαρμοστούν στα υπάρχοντα δεδομένα και συνθήκες, προβάλλοντας συχνά, μια ταυτότητα προς τα έξω η οποία πολλές φορές στηρίζεται στην επίφαση της αφομοίωσης. Παραδείγματος χάρη αλλάζουν τα ονόματα τους (για τις ανάγκες της καθημερινής επικοινωνίας με τους ημεδαπούς) ώστε να μην νιώσουν τον αποκλεισμό και την περιθωριοποίηση. Αυτή η τακτική είναι δυνατόν να συνεχίζεται και στο επίπεδο των προτύπων συμπεριφοράς, της γλώσσας, των συνηθειών, ακόμα και των καταναλωτικών προτύπων. Ωστόσο αυτή η διαδικασία αν και μπορεί να αποδοθεί σε μια εγγενή προσπάθεια και τάση της ανθρώπινης φύσης να προσαρμόζεται σε νέα κοινωνικά περιβάλλοντα και να συμμετέχει σε κοινωνικές ομάδες, δεν είναι τόσο δεδομένη, εύκολη και χωρίς κόστη. Και τούτο διότι η αποβολή των πολιτισμικών - κοινωνικών ταυτοτήτων και ο ενστερνισμός μιας νέας μη προσφιούς και συχνά

¹³ ο.π. σελ 117

¹⁴Γνώμη της Ο.Κ.Ε., “Μετανάστευση και Παραμονή Αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια” (νομοσχέδιο), σελ. 10.

αντικρουόμενης στην υπάρχουσα ταυτότητα, από τους μετανάστες, όσο και αν επιβεβλημένη καθίσταται (ανάλογα με την κοινωνική ανεκτικότητα και άλλες παραμέτρους της κοινωνίας υποδοχής), είναι μια εξαιρετικά πολύπλοκη αβέβαιη και μακροπρόθεσμη διαδικασία. Ωστόσο, συνήθως έχει ως αφετηρία την προσπάθεια στρατηγικής διαχείρισης της υπάρχουσας ταυτότητας μέσω της προβολής προς τα έξω συμβατών με την κυρίαρχη πτυχών της, ή αν αυτό δεν καθίσταται δυνατόν ή επιτυχές, η επίφαση μιας κοινωνικής και πολιτισμικής αφομοίωσης (μέσα από τις πρακτικές που αναφέρθησαν), επίφαση η οποία συνδέεται μόνον με την κοινωνική συναναστροφή σε αντίθεση με τον ιδιωτικό βίο (όπου καταβάλλονται προσπάθειες να διατηρηθεί η προϋπάρχουσα εθνοτική ταυτότητα). Ολοκληρώνοντας, η πολιτική μηδενικής ανεκτικότητας, μπορεί να επιφέρει τα ακριβώς αντίθετα αποτελέσματα από εκείνα που επιδιώκει. Ειδικότερα η πίεση προς αφομοίωση είναι δυνατόν να προκαλέσει την περιχαράκωση των μεταναστών γύρω από την εθνοτική τους ταυτότητα και την οργάνωση τους σε γκέτο, κατάσταση η οποία μακροπρόθεσμα μπορεί να πυροδοτήσει πολιτισμικές συγκρούσεις.

2.2 ΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΕΝ ΤΗ ΔΙΑΦΟΡΑ

Η κοινωνική ένταξη εν τη διαφορά, ως έννοια με απτό κοινωνικό αλλά και πολιτικό περιεχόμενο, βρίσκει την τέλεια εφαρμογή της, στα πολυπολιτισμικά πρότυπα κοινωνικής οργάνωσης. Θεμελιώδη αρχή σε αυτή την περίπτωση, αποτελεί η αξίωση της ισότητας των πολιτισμών. Η διαφορετικότητα, δεν υπόκειται σε αξιολογικές κρίσεις (ανωτερότητας ή κατωτερότητας), αλλά θεμελιώνεται σε ένα περιβάλλον ισότιμης εγκυρότητας¹⁵. Με αυτή την αξιολογική παραδοχή, οι σχέσεις μεταξύ των πολιτισμών ουδετεροποιούνται¹⁶ και εξομαλύνονται. Πραγματοποιείται λοιπόν ένα πέρασμα, από την εθνική-πολιτισμική, συγκρουσιακή διάσταση, που παρατηρείται στους παραδοσιακούς τύπους κοινωνικής οργάνωσης, στον πολιτισμικό πλουραλισμό και την ανεκτικότητα. Ως εκ τούτου, οι διαφορετικοί δεν αφομοιώνονται πολιτισμικά, χάνοντας τον ιδιαίτερο τους χαρακτήρα και δεν αποτελούν ξένο σώμα. Αντιθέτως, όλοι έχουν κάτι διαφορετικό να προσφέρουν, στο βωμό της αλληλόδρασης και αλληλοδιαπλοκής των εθνοπολιτισμικών ομάδων.

Δομικό χαρακτηριστικό αυτής της θεώρησης, αποτελεί η συνεχής διαπραγμάτευση, σε επίπεδο δυναμικής αλληλεπίδρασης. Όπως δηλώθηκε και προηγουμένως, μέσα σε ένα κοινωνικό σύστημα, ο κάθε ένας- τόσο ο αλλοδαπός όσο και ο ημεδαπός-, δύναται να προσφέρει κάτι το διαφορετικό, το οποίο συμβάλλει στην προώθηση της καινοτομίας και της αλλαγής. Η καινοτομία, σε καμία περίπτωση δεν αντιμετωπίζεται ως ανομικό φαινόμενο το οποίο απειλεί την κοινωνική συνοχή, εξαιτίας της πιθανής απόρριψης των μέσων προς την επίτευξη ενός κοινωνικού

¹⁵ Ν.Χ.Τάτσης, Κοινωνική Οργάνωση και πολιτισμικές διεργασίες, σελ.160.

¹⁶ Χ.Κάτσικας. Ε.Πολίτου. Εκτός Τάξης το διαφορετικό;. Σελ.59.

στόχου¹⁷. Αντίθετα αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους μοχλούς κοινωνικής εξέλιξης, στο πλαίσιο τόσο της αλληλεπίδρασης των κοινωνικών ομάδων, όσο και της εισαγωγής νέων στοιχείων στο κοινωνικό σύνολο. Σαφέστατα, όλη η περιγραφείσα κατάσταση, συνεπάγεται την πλήρη χειραφέτηση από κοινωνικά ντετερμινιστικές θεωρήσεις, με ρατσιστικές προεκτάσεις. Κατ' επέκταση, οι νεοεισερχόμενες αλλά και μειοψηφούσες κοινωνικές ομάδες, γίνονται αποδεκτές σε ένα καθεστώς ισοτιμίας, ενώ ταυτόχρονα τους παρέχεται η δυνατότητα να επενεργήσουν στο κοινωνικό σύστημα, αφού η καινοτομία δικαιολογείται ως “απαραίτητη”¹⁸ και ως συμβάλλουσα στην κοινωνική εξέλιξη.

Λαμβάνοντας υπόψη όλα όσα αναφέρθησαν, εύλογα αντιλαμβάνεται κανείς, ότι στο συγκεκριμένο μοντέλο κοινωνικής ένταξης, κεντρικό στοιχείο αποτελεί ο σεβασμός της ιδιαιτερότητας του “εθνοπολιτισμικά” ετέρου¹⁹. Τούτο υλοποιείται μέσα από δέσμες πολιτικών, οι οποίες ενισχύουν την αρχή των ίσων δικαιωμάτων και ευκαιριών μέσω της εξασφάλισης του ισότιμου διαλόγου (Habermas). Επιπρόσθετα, αυτό που θα πρέπει να σημειωθεί, έγκειται στην παραδοχή ότι η διαδικασία ένταξης, αντιστρατεύεται κάθε πρακτική αφομοίωσης και αλλοίωσης του ιδιαίτερου-ξεχωριστού χαρακτήρα του μετανάστη. Η αφομοίωση λοιπόν δεν αποτελεί μονόδρομο. Αντίθετα, παρέχονται οι εγγυήσεις με σκοπό την ελεύθερη ανάπτυξη της οποιασδήποτε ετερότητας, προσφέροντας και εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα, “ίσα δικαιώματα συνύπαρξης”²⁰. Επίσης, θα πρέπει να τονίσουμε ότι, η αναγνώριση της εκάστοτε διαφορετικότητας, δεν συνεπάγεται την κατασκευή μιας ταυτότητας, η οποία ουσιαστικά, στιγματίζει τα εν λόγω άτομα και αναπαράγει την ταυτότητα τους ως μειονεξία. Και τούτο διότι, το μειοψηφούν δεν αξιολογείται ως υποδεέστερο, αλλά ως ισότιμο στο πλαίσιο του πολιτισμικού πλουραλισμού.

Περνώντας από το στάδιο της κοινωνιολογικής σύλληψης, σε αυτό της πολιτικής πρακτικής. Η κοινωνική ένταξη των μεταναστών εν τη διαφορά, ενέχει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά.

Καταρχάς, ο μετανάστης αναγνωρίζεται ως ισότιμη οντότητα με τους ημεδαπούς. Έμπρακτα, τούτο συνεπάγεται την πλήρη αναγνώριση ατομικών, κοινωνικών, ακόμη και πολιτικών δικαιωμάτων²¹. Επιπρόσθετα, από την πλευρά της πολιτείας, ενεργοποιούνται πολιτικές καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού των αλλοδαπών, με μεσοπρόθεσμη προοπτική, την επίτευξη ενός βιοτικού επίπεδου αντίστοιχου εκείνου των ημεδαπών. Όσον αφορά στην θρησκευτική ή πολιτισμική ταυτότητα των μεταναστών, παρέχεται η δυνατότητα ελεύθερης καλλιέργειας τους, με απώτερο σκοπό, να αποφευχθεί η αλλοίωση του χαρακτήρα τους. Σαφέστατα, ενεργοποιούνται όλα τα κοινωνικά δίκτυα υποστήριξης, ενώ αναφορικά με την εργασία, επικρατεί η αρχή της ισότιμης μεταχείρισης, που συνεπάγεται την απόλαυση

¹⁷ Merton, Τυπολογία (1968).

¹⁸ Σ. Παπαστάμου, Γ. Μιούνου, Μειονότητες και Εξουσία, σελ. 48.

¹⁹ Τσαρλς Ταίηλορ, Πολυπολιτισμικότητα, Εξετάζοντας την πολιτική της αναγνώρισης, σελ. 21

²⁰ Ο.π., σελ. 28.

²¹ Χαρακτηριστικό είναι το υπόδειγμα της Σουηδίας, σύμφωνα με το οποίο οι αλλοδαποί μετανάστες, έχουν δικαίωμα συμμετοχής στις εκλογές ανάδειξης της Τοπικής αυτοδιοίκησης.

του συνόλου των δικαιωμάτων που προκύπτουν από την νόμιμη απασχόληση. Ολοκληρώνοντας, στην εκπαίδευση υιοθετείται το διαπολιτισμικό μοντέλο, το οποίο διέπεται από τα χαρακτηριστικά μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας, όπως προαναφέρθηκαν. Σε αυτό το σημείο, αξίζει να αναφέρουμε ότι, το πρότυπο οργάνωσης που μόλις σκιαγραφήσαμε, προσεγγίζεται από κοινωνίες όπως η Αυστραλία, η Σουηδία και η Ολλανδία.

Εύλογα λοιπόν αντιλαμβάνεται κανείς ότι, η διαδικασία διαμόρφωσης της συλλογικής ταυτότητας, δεν περνάει μέσα από τον μονόδρομο της αποδοχής μιας κυρίαρχης κουλτούρας, αλλά δημιουργεί τις προϋποθέσεις για διαπολιτισμική συνύπαρξη αλληλεπίδραση και αλληλοδιαπλοκή. Ως εκ τούτου, οι μετανάστες είναι δυνατόν να διατηρήσουν την πολιτισμική τους ταυτότητα χωρίς να υφίστανται μια κατάσταση κοινωνικού αποκλεισμού.

3. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

- **ΘΕΣΜΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ.** Αναφερόμαστε στους κανόνες διεθνούς δικαίου, αναφορικά με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τις διεθνείς συμβάσεις για την προάσπιση των δικαιωμάτων των αλλοδαπών μεταναστών και των οικογενειών τους, και τέλος τις εκάστοτε διμερείς ή πολυμερείς συμβάσεις στο πλαίσιο της ανταλλαγής εργατικού δυναμικού ανάμεσα στις διάφορες χώρες. Η διαχείριση της μεταναστευτικής πολιτικής αποτελεί κυρίαρχο δικαίωμα των Ευρωπαϊκών Κρατών. Τούτο σημαίνει ότι προς το παρόν το εν λόγω ζήτημα δεν αποτελεί αντικείμενο “υπεκρατικής” ρύθμισης και επίβλεψης, στον βαθμό φυσικά που δεν καταπατούνται τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι διεθνείς συμβάσεις όπως αναφέρθηκαν. Παρόλα αυτά αποτελεί πλέον κοινό άξονα πολιτικής από όλα τα κράτη (στην Ε.Ε) η προσπάθεια μείωσης της μετανάστευσης και η ποιοτική αναβάθμισή της. Η άρση των συνόρων στο εσωτερικό των χωρών της Ε.Ε. με την παράλληλη αύξηση της λαθρομετανάστευσης, επέφερε την ανάγκη για μια κοινή Ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική (μέχρι στιγμής τουλάχιστον σε επίπεδο αρχών) η οποία θα στόχευε ταυτόχρονα στην καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης μέσω της οικονομικής βοήθειας προς τις χώρες αποστολής μεταναστών και της αυστηρότερης διαδικασίας ελέγχου σε όλα τα επίπεδα.
- **Εγγώριο Δίκαιο-Συνταγματική νομιμότητα-Αρχές Κράτους Δικαίου**
- **Οικονομικοί Παράγοντες:** Αναφερόμαστε στην γενικότερη κατάσταση της οικονομίας μιας χώρας, τα ποσοστά ανεργίας, ευρύτερους μακροοικονομικούς δείκτες όπως, ρυθμός ανάπτυξης, ύψος επενδύσεων, πληθωρισμός, παραοικονομία κ.ο.κ., τις ανάγκες της αγοράς σε συγκεκριμένους κλάδους παραγωγής, τις δυνατότητες οικονομικής ενσωμάτωσης αλλοδαπών εργατών κ.α.
- **Κοινωνικοί παράγοντες:** Δυνατότητες κοινωνικής ενσωμάτωσης ενός συνεχώς αυξανόμενου αριθμού αλλοδαπών, σε συνάρτηση με την κοινά αποδεκτή παραδοχή της πεπερασμένης ικανότητας της εκάστοτε πολιτείας, ώστε να απορροφήσει το σύνολο των εισροών που δέχεται. Η παραπάνω θέση πρέπει να ιδωθεί σε συνάρτηση με την πρωταρχική ευθύνη του κράτους ώστε να διασφαλίζει και να προάγει το σύνολο των δημοσίων αγαθών, προσπαθώντας παράλληλα να εξασφαλίζει ένα υψηλό επίπεδο διαβίωσης στους πολίτες του.

Επιπρόσθετα στον βαθμό που η πολιτική βούληση αποτελεί μια διαμεσολαβημένη έκφραση των γενικότερων κοινωνικών στάσεων προδιαθέσεων και αντιλήψεων θα πρέπει να αναφέρουμε ως σημαντικό παράγοντα διαμόρφωσης της μεταναστευτικής πολιτικής, την κοινωνική ανεκτικότητα προς την εκάστοτε ετερότητα είτε αυτή είναι πολιτισμική είτε εθνοτική είτε θρησκευτική, κ.ο.κ.

3.1 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Σε αυτό το σημείο, θα επιχειρήσουμε μια σκιαγράφιση, των βασικών στοιχείων του συστήματος της μεταναστευτικής πολιτικής, εστιάζοντας στην ανάλυση των πεδίων πολιτικών ένταξης των αλλοδαπών. Σε πρώτο επίπεδο, διακρίνουμε την δέσμη πολιτικών, που αφορούν στις διαδικασίες νομιμοποίησης των μεταναστών. Στις ίδιες δέσμες πολιτικών, καθορίζονται λεπτομερώς, οι προϋποθέσεις διεκπεραίωσης των παραπάνω διαδικασιών και ο καθορισμός του νομικού status των αλλοδαπών. Ολοκληρώνοντας, αναφέρουμε τις διατάξεις αστυνομικού περιεχομένου, που αφορούν στην διαχείριση και ανάσχεση της παράνομης μετανάστευσης, αλλά και στον έλεγχο νομιμότητας των αλλοδαπών οι οποίοι εισέρχονται, διαμένουν και ασκούν οποιασδήποτε μορφής οικονομική δραστηριότητα στην χώρα υποδοχής, με τον παράλληλο καθορισμό των διαδικασιών απέλασης.

Σε ένα δεύτερο επίπεδο, διακρίνουμε τις πολιτικές ένταξης των μεταναστών στην εκάστοτε κοινωνία υποδοχής. Η ύπαρξη της εν λόγω δέσμης πολιτικών, είναι εξαιρετικά σημαντική, καθώς συμβάλλει στην ομαλή τους ενσωμάτωση και στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού στον οποίο είναι άμεσα εκτεθειμένοι καθώς αποτελούν ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Οι εν λόγω πολιτικές στοχεύουν στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική τους ένταξη(εργασία, εκπαίδευση, στέγαση, οργάνωση κοινωνικών δικτύων υποστήριξης, ένταξη στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης- πρόνοιας, διεύρυνση δικαιώματος πολιτικής συμμετοχής κ.ο.κ.)

4. ΠΛΑΙΣΙΟ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΣΕ ΧΩΡΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ-ΟΡΙΣΜΕΝΕΣ ΠΟΣΟΤΙΚΕΣ ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ

Αποτελεί κοινή διαπίστωση το γεγονός ότι τις τελευταίες δεκαετίες, χώρες²² οι οποίες παραδοσιακά τροφοδοτούσαν το μεταναστευτικό φαινόμενο (Ελλάδα, Ισπανία, Πορτογαλία, Ιταλία), αποτελούν πλέον κύρια σημεία προορισμού, ή ενδιάμεσου σταθμού, έντονων μεταναστευτικών ροών. Η Ελλάδα, ήδη από τις αρχές τις δεκαετίας του 1970, άρχισε να μετασχηματίζεται σε χώρα υποδοχής μεταναστών και πιο συγκεκριμένα, οικονομικών μεταναστών.

Το φαινόμενο της αποδημίας Ελλήνων πολιτών (1950 έως 1970) το οποίο είχε λάβει μαζικές διαστάσεις, με την παράλληλη αύξηση των επενδύσεων στην χώρα, προκάλεσαν μια στενότητα στην εγχώρια αγορά²³, που δημιούργησε την ανάγκη για κάλυψη κενών θέσεων εργασίας στον πρωτογενή και δευτερογενή κλάδο παραγωγής. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο τοποθετούνται και οι δηλώσεις του Σ.Ε.Β. ,

²² Έκθεση για τη Μεταναστευτική Πολιτική της Ελλάδος, σελ.3.

²³ ΕΚΚΕ, Διαστάσεις του Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα, σελ.279.

από τις αρχές τις δεκαετίας του 1970, περί ελλείψεως εργατικής δύναμης, με το ταυτόχρονο αίτημα προς την Κυβέρνηση, για ελεγχόμενη εισροή αλλοδαπού εργατικού δυναμικού²⁴. Ουσιαστικά αυτή η κίνηση, έδωσε το έναυσμα για την εισαγωγή χιλιάδων αλλοδαπών στη χώρα, με σκοπό την κάλυψη των αναγκών στην αγορά εργασίας. Ωστόσο η περιγραφείσα κατάσταση έλαβε μαζικές διαστάσεις στις αρχές τις δεκαετίας του 1990 καθώς το βιοτικό επίπεδο είχε σημειώσει σημαντική άνοδο στη χώρα, ο αριθμός των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και η ανάγκη αυτών για φθινό εργατικό δυναμικό συνεχώς διογκωνόταν, η ανάγκη κάλυψης θέσεων εργασίας, στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα παραγωγής γινόταν ολοένα και μεγαλύτερη καθώς παρατηρήθηκε μια απροθυμία του ημεδαπού πληθυσμού για απασχόληση σε χειρονακτικές κακοπληρωμένες ή ανθυγιεινές εργασίες και τέλος η άνθηση της παράλληλης ή σκιώδους οικονομίας έκανε πιο ελκυστική στους ημεδαπούς την απασχόληση αλλοδαπών. Όλοι αυτοί οι παράγοντες σε συνδυασμό με την εντεινόμενη πολιτική, οικονομική και κοινωνική αστάθεια, στις Βαλκανικές χώρες, επέφερε την μαζική αύξηση του μεταναστευτικού ρεύματος προς την Ελλάδα, το οποίο σταδιακά μετατράπηκε σε λαθρομετανάστευση.

Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι, σύμφωνα με εκτιμήσεις²⁵, το 1993, ο αριθμός των παράνομων αλλοδαπών, άγγιζε τους 300.000, ενώ το Υπουργείο Δημοσίας Τάξεως, για το ίδιο έτος, παρουσίαζε 70.146²⁶ αλλοδαπούς με άδεια παραμονής. Το 1997, ο αριθμός των παράνομων οικονομικών μεταναστών, ανέρχεται στους 700.000, ενώ από αυτούς, μόλις οι 373.000 κατείχαν λευκή κάρτα εργασίας. Όσον αφορά στην πράσινη κάρτα, το 1999, την κατείχαν μόνον 20.000 αλλοδαποί. Ολοκληρώνοντας την αναφορά μας σε ποσοτικές εκτιμήσεις, αξίζει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με επεξεργασμένα στοιχεία²⁷, που βασίζονται σε μετρήσεις του Ο.Η.Ε. και της Ε.Σ.Υ.Ε., ο πληθυσμός της Ελλάδος το 2015, θα αγγίζει τα 14,2 εκατομμύρια, εκ των οποίων τα 3-3,5 εκατ. θα αποτελούν αλλοδαπούς εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συνοψίζοντας, σε αυτό το σημείο θα πρέπει να αναφέρουμε ότι, η ύπαρξη πολλών και διαφορετικών, ποσοτικών προσεγγίσεων, αναφορικά με τον αριθμό των αλλοδαπών στην χώρα, καταδεικνύει σαφέστατα το μέγεθος της παράνομης μετανάστευσης.

Όσον αφορά στην “χαρτογράφηση” της παρουσίας και απασχόλησης των εν λόγω ομάδων στη χώρα, έρευνα του Εθνικού Παρατηρητηρίου Απασχόλησης, έδειξε ότι, η πλειοψηφία των οικονομικών μεταναστών στην Ελλάδα, απασχολούνται και στους τρεις παραγωγικούς τομείς της οικονομίας, προσφέροντας ωστόσο κατά κανόνα ανειδίκευτη και χαμηλόμισθη εργασία. Εκτενέστερες έρευνες έχουν δείξει ότι παρατηρείται μια πίεση από την εργοδοσία των αλλοδαπών για ανασφάλιστη-μαύρη απασχόληση, γεγονός που ενισχύεται από την ύπαρξη ενός μεγάλου αριθμού παράνομων μεταναστών στην χώρα. Επιπρόσθετα, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η πλειοψηφία τους κατατάσσεται στα χαμηλότερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα, ενώ τα επαγγέλματα στα οποία απασχολούνται χαρακτηρίζονται ως εποχικά-προσωρινά, ανθυγιεινά και πολλές φορές κακοπληρωμένα

²⁴ Δ.Α. Κατσορίδας, Ξένοι (;) Εργάτες στην Ελλάδα, σελ.17.

²⁵ ΕΚΚΕ, Διαστάσεις του Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα, σελ.279.

²⁶ R. Fakiolas, Preventing Racism at the Workplace Greece σελ.46.

²⁷ Μετανάστες και Μετανάστευση, Οικονομικές, Πολιτικές και Κοινωνικές Πτυχές, Εκδόσεις, Πατάκη.

4.1 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ 1992-2001

Η μετατροπή της Ελλάδος από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής έντονων μεταναστευτικών ροών και σαφέστατα, η ένταση με την οποία έλαβε χώρα η εν λόγω μετατροπή, έφερε τόσο το ελληνικό κράτος, όσο και την ελληνική κοινωνία αντιμέτωπες με ένα κοινωνικό φαινόμενο το οποίο έχρηζε άμεσης αντιμετώπισης. Η ιδιάζουσα περίπτωση της χώρας μας, έγκειται στο γεγονός ότι, πολύ σύντομα η μετανάστευση ταυτίστηκε με την λαθρομετανάστευση, σε επίπεδο κοινωνικών και πολιτικών αναπαραστάσεων, με εμφανή συνεπακόλουθα στον τρόπο πρόσληψης του φαινομένου. Αυτό που αξίζει να σημειωθεί αποτελεί η παντελής απουσία πολιτικής διορατικότητας από την πλευρά του κράτους, αναφορικά με τον σταδιακό μετασχηματισμό της Ελλάδος σε χώρα υποδοχής έντονων μεταναστευτικών ρευμάτων, κάτι που διαφαίνεται ξεκάθαρα από την πολιτική απραξία στο συγκεκριμένο ζήτημα.

Και φυσικά, ο αντίλογος που λειτουργούσε ως αντίβαρο στον δημόσιο διάλογο, επιχειρώντας να ανασκευάσει τις εντυπώσεις, για την πολιτική νωχελικότητα, η οποία μετέτρεψε την χώρα, στις αρχές τις δεκαετίας του 1990, σε κέντρο “εισβολής” μεταναστών, δεν χαίρει σοβαρού και αξιόπιστου ερείσματος. Και τούτο διότι, ο εν λόγω μετασχηματισμός του status της Ελλάδος, δεν συνέβη “εν μια νυκτί”, αλλά αντιθέτως, άρχισε να πραγματοποιείται από τις αρχές τις δεκαετίας του 1970, με αργούς ρυθμούς που κορυφώθηκαν 20 χρόνια αργότερα. Η παντελής λοιπόν απουσία ενεργητικών πολιτικών, στο τομέα που εξετάζουμε, σε συνδυασμό με την ανυπαρξία οποιουδήποτε σχεδιασμού και στοχοθεσίας, που οφειλόταν στην άγνοια των τάσεων της διεθνούς μετανάστευσης, προκάλεσε τον πολιτικό πανικό στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, τίθεται το νομοθετικό οικοδόμημα του 1991, που στόχευε στην αντιμετώπιση της “σύγχρονης” μετανάστευσης στην Ελλάδα, και θα παρουσιάσουμε, ευθύς αμέσως

Θα ξεκινήσουμε την ανάλυση του νόμου 1975/1991, εστιάζοντας σε ένα σημείο της εισηγητικής του έκθεσης, το οποίο αποδίδει με ύψιστη σαφήνεια, τόσο τον τρόπο αντίληψης και πρόσληψης της μετανάστευσης στην Ελλάδα, όσο και την διάθεση του νομοθέτη για την πολιτική αντιμετώπιση του φαινομένου.

“Στην χώρα μας, το ζήτημα της παραμονής, της διακίνησης, του αστυνομικού ελέγχου και των απελάσεων των αλλοδαπών, έχει καταστεί οξύ δεδομένο της γεωγραφικής της θέσης, των κοινωνικοπολιτικών συστημάτων, που επικρατούν στον γειτονικό της χώρο και της ιδιομορφίας των συνόρων της γενικότερα. Είναι σε όλους γνωστό ότι ο ελληνικός χώρος προσφέρεται σε πολλούς, για να θέσουν πόδα στον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο. Η είσοδος της χώρας μας στις ευρωπαϊκές κοινότητες, λειτούργησε ως παράγων αφύπνισης της επιθυμίας και του ενδιαφέροντος των αλλοδαπών Τρίτων Χωρών, ώστε να μπορέσουν να εγκατασταθούν είτε στην Ελλάδα, είτε σε άλλη χώρα της ΕΟΚ μέσω αυτής(...). Ξαφνικά ο Ελληνικός χώρος, άρχισε να κατακλύζεται από αλλοδαπούς, οι οποίοι εισερχόμενοι, παραμένοντας και εργαζόμενοι παράνομα, δημιουργούν τεράστια κοινωνικά προβλήματα στο κράτος, ενώ αναπόφευκτα, τα δικά τους προβλήματα, προσπαθούν να επιλύσουν επιδιδόμενοι στην εγκληματικότητα γενικά (ναρκωτικά, ληστείες κλοπές, κ.α)”

Το εν λόγω απόσπασμα της εισηγητικής εκθέσεως του σχεδίου νόμου, το οποίο με ελαφρές τροποποιήσεις, οδήγησε στην ψήφιση του Ν.1975/1991, επιβεβαιώνει το γενικότερο πολιτικό κλίμα που σκιαγραφήσαμε.

Ως κυρίαρχος στόχος λοιπόν, τίθεται η πάταξη της λαθρομετανάστευσης, μέσω της προσπάθειας κατασκευής, μιας αρνητικά φορτισμένης ταυτότητας για τον μετανάστη. Ο ίδιος θεωρείται ως ο κύριος αίτιος της δημιουργίας οξέων κοινωνικών προβλημάτων. Ομολογουμένως προκαλεί ιδιαίτερη αίσθηση, η έντεχνη προσπάθεια σύνδεσης των φορέων της μετανάστευσης, με αντικοινωνικές και εγκληματικές συμπεριφορές, οι οποίες απειλούν την ομαλή κοινωνική ζωή.

Ωστόσο, αυτό που αναντίρρητα προκαλεί εντύπωση, αποτελεί ο υπαινιγμός ο οποίος αποκάλυπτα διαφαίνεται από την εισηγητική έκθεση και εστιάζει στην “βούληση ορισμένων (μέσω της μετανάστευσης) να θέσουν πόδα στον ευρωπαϊκό δυτικό χώρο”. Αναπτύσσεται λοιπόν, σε ένα επίσημο πολιτειακό έγγραφο, ανυπόστατα, η υφέρπουσα άποψη ότι, πίσω από το διεθνές μεταναστευτικό ρεύμα, υποβόσκουν ευρύτερες πολιτικές σκοπιμότητες, στρατηγικής και γεωπολιτικής σημασίας, των χωρών που το τροφοδοτούν.

Εκ προοιμίου λοιπόν, η πολιτική αντιμετώπιση της μετανάστευσης, τίθεται στην βάση της καταστολής, ενώ οι φορείς της, παρουσιάζονται ως κοινωνικά μιάσματα, που προκαλούν και ανατροφοδοτούν κοινωνικά προβλήματα.

Παρουσιάζοντας συνοπτικά το βασικό περιεχόμενο των διατάξεων του Ν. 1975/1991 θα αναφέρουμε τα ακόλουθα.

- Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται σε αστυνομικές διατάξεις και πρακτικές που αφορούν στην σύσταση ειδικών σωμάτων τόσο για την πάταξη της λαθρομετανάστευσης, όσο και για τον αστυνομικό έλεγχο των αλλοδαπών που βρίσκονται στη χώρα.
- Καθορίζονται οι διαδικασίες νόμιμης εισόδου, παραμονής και εργασίας
- Αυστηρός καθορισμός των υποχρεώσεων των αλλοδαπών που βρίσκονται στην Ελλάδα και όσων ημεδαπών σχετίζονται με την παροχή απασχόλησης ή διακίνησης αλλοδαπών..
- Δυνατότητα επιβολής περιορισμών αναφορικά με την εγκατάσταση, διαμονή και επαγγελματική δραστηριότητα για λόγους δημοσίου συμφέροντος
- Συγκέντρωση της πλειοψηφίας των αρμοδιοτήτων στο Υπουργείο Δημοσίας Τάξης, το οποίο κατ' ουσίαν συντονίζει την μεταναστευτική πολιτική της χώρας
- Ανάπτυξη μιας ιδιότυπης σχέσης εξάρτησης ανάμεσα στον οικονομικό μετανάστη και τον εργοδότη του, αφού η έγκριση για είσοδο και εργασία στη χώρα, δίδεται για συγκεκριμένο εργοδότη και είδος απασχόλησης. Επιπρόσθετα η διαδικασία ανανέωσης της άδειας εργασίας και παραμονής, προϋποθέτει και την σύμπραξη του εργοδότη.
- Καθιέρωση ενός ιδιότυπου καθεστώτος ιεράρχησης ως προς το δικαίωμα επί της εργασίας, κατά το οποίο στην κορυφή τοποθετούνται οι ημεδαποί και οι υπήκοοι της Ε.Ε., κατόπιν οι ομογενείς και οι αλλοδαποί πρόσφυγες και στα κατώτερα στρώματα οι οικονομικοί μετανάστες.

Ωστόσο στο εν λόγω πλαίσιο

- Δεν γίνεται αναφορά στα δικαιώματα των αλλοδαπών και στην νομική τους προστασία
- Απουσιάζει η μέριμνα για την δυνατότητα εκπαίδευσης τους
- Οι διαδικασίες νομιμοποίησης διακατέχονται από ένα πέπλο ασάφειας,
- Δεν κατοχυρώνονται τα δικαιώματα επί της νόμιμης εργασίας που προσφέρουν
- Υπονομεύεται η έννοια του αυτοκαθορισμού των μεταναστών
- Δεν τίθενται ουσιαστικοί μακροπρόθεσμοι στόχοι ως προς την διαχείριση του ζητήματος της μετανάστευσης
- Απουσιάζουν πολιτικές κοινωνικής, οικονομικής ή πολιτικής ενσωμάτωσης
- Δεν εκδηλώνεται οποιαδήποτε μέριμνα για την κοινωνική υποστήριξη των εν λόγω ομάδων από την πλευρά της επίσημης πολιτείας
- Καθίστανται πρόδηλες πρακτικές διαχωρισμού ανάμεσα σε αλλοδαπούς και ημεδαπούς.

Αναμφισβήτητα, ο χαρακτήρας των παραπάνω διατάξεων, εκτός του ότι αντιστρατεύεται, κάθε έννοια ελευθερίας και αυτοκαθορισμού, συμβάλλει στην δημιουργία ενός ασφυκτικού πλαισίου, γύρω από τον μετανάστη, που του στερεί τις δυνατότητες δημιουργικής ανάπτυξης και ένταξης στην κοινωνία υποδοχής. Ο αλλοδαπός θεωρείται απλά και μόνο, ως εύκαμπτο και ανακυκλώσιμο εργατικό δυναμικό που θα πρέπει να καλύπτει θέσεις εργασίας, κοινωνικά ανεπιθύμητες από τους ημεδαπούς Πολιτικά αντιμετωπίζεται ως οξύ πρόβλημα το οποίο πρέπει να διευθετηθεί ενώ κοινωνικά, ως περιθωριοποιημένος και ύποπτος για την ανάπτυξη επικίνδυνων συμπεριφορών. Η νόμιμη παρουσία του αλλοδαπού, με κανέναν τρόπο δεν διασφαλίζεται. Αναφερόμαστε, στην αβεβαιότητα της νόμιμης διαμονής και εργασίας των οικονομικών μεταναστών. Αυτή, προκαλείται σε μεγάλο βαθμό, τόσο από τις ασαφείς και πολύπλοκες διαδικασίες που προβλέπονται, όσο και από τον υψηλό βαθμό διακριτικής ευχέρειας²⁸, που αναγνωρίζεται στις αρχές, αναφορικά με την ανανέωση των νομιμοποιητικών εγγράφων τους. Συνεπώς, όπως έχει περιγραφεί έως τώρα, δεν προβλέπεται με τρόπο συστηματικό, καμία πολιτική ένταξης των αλλοδαπών στην ελληνική κοινωνία. Ως εκ τούτου, η δυνατότητα κοινωνικής ενσωμάτωσης, εναπόκειται αποκλειστικά στην ατομική προσπάθεια των αλλοδαπών, καθώς και στην ευεργετική δραστηριότητα πολλών Μ.Κ.Ο.. Εύλογα αντιλαμβάνεται κανείς ότι το Ελληνικό Κράτος αντί να ακολουθήσει μια ήρεμη και ώριμη στάση ώστε να διευθετήσει ένα τόσο ευαίσθητο – και νέο για την Ελλάδα- κοινωνικό ζήτημα, υιοθετεί μια πολιτική μηδενικής ανεκτικότητας, κατασκευάζοντας παράλληλα όρια ανάμεσα στον εθνικό εαυτό και στον εθνοτικό άλλο. Δεδομένης λοιπόν της νομιμοποιητικής δύναμης του κράτος ώστε να αναγνωρίζει αλλά και να αποκλείει, το συγκεκριμένο νομικό πλαίσιο επέφερε τον στιγματισμό και την περιχαράκωση των μεταναστών. Ωστόσο η περιγραφείσα κατάσταση λειτούργησε αρνητικά και σε επίπεδο κοινωνικών αναπαραστάσεων, αφού τόσο μέσα από την αυστηρή μεταχείριση σε επίπεδο κράτους όσο και από τον λόγο των Μ.Μ.Ε. η λέξη μετανάστης έχει αποκτήσει ένα σημασιολογικό περιεχόμενο αρνητικά φορτισμένο

²⁸ Ξ.Πετρινιώτη, Η Μετανάστευση προς την Ελλάδα, σελ.96.

εμπεριέχοντας ένα πλέγμα χαρακτηρισμών και εικόνων αναφορικά με την οικονομική κατάσταση των χωρών προέλευσης το πολιτικό καθεστώς, την πολιτιστική, κοινωνική και επιστημονική- τεχνολογική ανάπτυξη, ακόμα και τον τρόπο κρατικής οργάνωσης. Μέσα από αυτή την πολιτική που προώθησε ο Ν.1975/1991 είναι δυνατόν να ανιχνευθεί ο κεντρικός ρόλος του Κράτους και των συμβολικών μέσων εξουσίας που διαθέτει, στην ετεροδιαμόρφωση²⁹ της ταυτότητας του μετανάστη αλλά και στην κατασκευή ενός κοινωνικού περιθωρίου γύρω από αυτή.

4.2 Η ΜΕΤΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Αναμφισβήτητο το πλαίσιο παραγωγής αλλά και εφαρμογής του Ν.1975/1991, κρίθηκε εκ των πραγμάτων ως αναποτελεσματικό, δημιουργώντας μια πορεία αλυσιδωτών προβλημάτων με κυριότερα την μαζική κοινωνική περιθωριοποίηση των αλλοδαπών, την αδυναμία ελέγχου της λαθρομετανάστευσης και την παράλληλη ύπαρξη χιλιάδων παράνομων διαβιούντων στη χώρα. Ως εκ τούτου το 1997 ενόψει της εκδήλωσης κοινωνικών προβλημάτων, η ελληνική πολιτεία, αλλάζει ριζικά τη στάση της προχωρώντας τόσο στη νομιμοποίηση, όσο και στη θεσμική τους κατοχύρωση, σε ένα καθεστώς σχετικής ισοτιμίας με τους ημεδαπούς. Η εν λόγω μεταστροφή, έλαβε σαφές πολιτικό περιεχόμενο με την έκδοση δύο προεδρικών Διαταγμάτων (358-359/1997) τα οποία καθόριζαν θέματα νόμιμης διαμονής και εργασίας, αναγνωρίζοντας και περιγράφοντας ρητά, μια σειρά από απαραίτητα δικαιώματα για τους ίδιους.

Πιο συγκεκριμένα παρατηρείται

- Επιχειρείται η καταγραφή και νομιμοποίηση των παρανόμων μεταναστών.
- Καθορίζονται με σαφήνεια οι υποχρεώσεις αλλά και τα δικαιώματα των αλλοδαπών επί της νόμιμης εργασίας που προσφέρουν
- Εξισώνονται τα εργασιακά δικαιώματα των αλλοδαπών με τους ημεδαπούς ως προς την αμοιβή, τους όρους και τις συνθήκες εργασίας, τις κοινωνικές παροχές, την κοινωνική ασφάλιση, την πρόνοια κ.ο.κ.
- Καθορίζονται ξεκάθαρα οι ασφαλιστικές υποχρεώσεις ελλήνων εργοδοτών που απασχολούν αλλοδαπούς.

Επίσης παρατηρείται

- Η δυνατότητα Κοινωνικής Ασφάλισης και η εισαγωγή τους στο Εθνικό Σύστημα Υγείας.
- Η υπαγωγή τους στο Εθνικό Σύστημα Κοινωνικής Φροντίδας,
- Η σταδιακή διεύρυνση του δικαιώματος συμμετοχής στην εκπαίδευση.

²⁹ το κράτος ουσιαστικά αποτελεί ίσως τον ισχυρότερο επαγγελματία διαμορφωτή ταυτοτήτων (Weber)

Όπως όλα δείχνουν, η Ελληνική Πολιτεία, έχει αρχίσει να συνειδητοποιεί σε όλες τις διαστάσεις του, το πρόβλημα του κοινωνικού αποκλεισμού των οικονομικών μεταναστών και τις πολυποικίλες προεκτάσεις του, σε ένα μεγάλο φάσμα της κοινωνικής και οικονομικής ζωής. Ως εκ τούτου, με ένα τρόπο σταδιακό, επιχειρεί να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις, για την θεμελίωση της έννοιας της ισότιμης μεταχείρισης στην οικονομική και κοινωνική σφαίρα, μέσα από συγκεκριμένες δέσμες πολιτικών.

Η Ελληνική Πολιτεία, σε αυτή την αλλαγή πλεύσης που επιχειρεί, δίδει άμεση προτεραιότητα, στην οικονομική ενσωμάτωση των μεταναστών, καθώς με αυτό τον τρόπο, είναι δυνατόν να ενεργοποιούνται, οι ευρύτερες δέσμες κοινωνικής πολιτικής, οι οποίες ισχύουν και για τους Έλληνες Πολίτες (κοινωνική πρόνοια, επιδόματα, παροχές, ασφάλιση κ.ο.κ.). Επιπρόσθετα, η νομιμοποίηση χιλιάδων παράνομων αλλοδαπών, πολλοί από τους οποίους, διαβιούσαν σε συνθήκες κοινωνικού αποκλεισμού, νοηματοδότησε την αναμφισβήτητη αλλαγή πλεύσης της Ελληνικής Πολιτείας, και ταυτόχρονα την οριστική ρήξη, με τον αναχρονιστικό Ν.1975/1991. Θεμελιώνεται λοιπόν η πολιτική βούληση για την κοινωνική ένταξη των αλλοδαπών στην ελληνική κοινωνία, η οποία υποστηρίζεται και ενισχύεται από τις υπόλοιπες δέσμες πολιτικών που περιγράψαμε.

4.3 Ο ΝΟΜΟΣ 2910/2001

Ο νόμος 2910/2001, αποτελεί το πιο πρόσφατο νομοθετικό οικοδόμημα, το οποίο διαχειρίζεται τη μεταναστευτική πολιτικής της Ελλάδος, αντικαθιστώντας τον προβληματικό και αναχρονιστικό σε πολλά σημεία, Ν.1975/1991. Σε αυτό το σημείο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο νέος νόμος, αποτέλεσε αντικείμενο σοβαρού δημοσίου διαλόγου και επιστημονικής επεξεργασίας, σε πολλαπλά επίπεδα, μέχρις ότου να αρχίσει να διαμορφώνεται, το πλαίσιο αρχών, αξιών και στόχων που τον χαρακτηρίζουν³⁰. Ενδεικτική προς αυτή την κατεύθυνση, είναι η εκπόνηση πολυάριθμων σχεδίων νόμων, έως ότου αποκρυσταλλωθεί το τελικό περιεχόμενο του 2910/2001. Επιπρόσθετα, όπως θα αναλυθεί ευθύς αμέσως, το εν λόγω νομοθέτημα, προβαίνει σε πολλές καινοτομίες και ουσιαστικές αλλαγές, τόσο σε επίπεδο θεσμικής διαχείρισης της μετανάστευσης, όσο και στην αντιμετώπιση και θέαση της υπόστασης του μετανάστη, ως ανθρώπινης οντότητας, με ό,τι αυτό συνεπάγεται, σε επίπεδο πολιτικής αντιμετώπισης.

Πράγματι, η δεδομένη αλλαγή πλεύσης του εν λόγω νόμου, σε σχέση με το παρελθόν (Ν.1975/1991), δηλώνεται ξεκάθαρα από την εισηγητική του έκθεση. Καταρχάς, αναγνωρίζεται η αλλαγή του status της χώρας, ως προς τη μετανάστευση, και περιγράφονται τα πραγματικά κίνητρα, που ωθούν πληθυσμιακές μάζες προς μετακίνηση (κακή οικονομική κατάσταση, χαμηλό βιοτικό επίπεδο, πολεμικές συρράξεις, ανελεύθερα καθεστώτα, κ.ο.κ). Η εν λόγω αναφορά κρίνεται ιδιαίτερος σημαντική. Και τούτο διότι επιχειρείται να δοθεί έμφαση στην ανθρωπιστική

³⁰ Ενδεικτικά αναφέρουμε, τις πολυάριθμες γνωμοδοτήσεις επιστημονικών επιτροπών (Ο.Κ.Ε., Συνήγορος του Πολίτη), καθώς και την συμμετοχή στο δημόσιο διάλογο εκπροσώπων των κοινωνικών δυνάμεων.

διάσταση του φαινομένου, σε αντίθεση με την προσπάθεια³¹ απόδοσης στην μετανάστευση, πολιτικών κινήτρων και σκοπιμοτήτων, που ποινικοποιούσαν τους φορείς της και σαφέστατα καλλιεργούσαν ένα κλίμα ξενοφοβίας και ρατσισμού. Επιπρόσθετα, προς την ίδια κατεύθυνση κινείται και η αναγνώριση της έντονης ανεπάρκειας, του υφιστάμενου πολιτικού πλαισίου, στο οποίο αποδίδονται αποκλειστικά οι ευθύνες, για το μείζον θέμα της παράνομης εισόδου και παραμονής των αλλοδαπών στη χώρα. Αντίθετα, το πρότερο νομοθετικό πλαίσιο, θεωρούσε τους αλλοδαπούς μετανάστες, ως υπεύθυνους για πολλά κοινωνικά προβλήματα και σαφέστατα, για την έξαρση της εγκληματικότητας.

Συνεχίζοντας, για πρώτη φορά αναγνωρίζεται η ανάγκη για την ανάπτυξη ενός συνεκτικού και ολοκληρωμένου δικτύου μεταναστευτικής πολιτικής, που θα θέτει μακροπρόθεσμους στόχους και θα λαμβάνει υπόψη τις πραγματικές ανάγκες, τάσεις και δεδομένα. Ειδικό βάρος προσδίδεται, στην έννοια της κοινωνικής ένταξης των αλλοδαπών μεταναστών, ως βασικό συστατικό στοιχείο, του ευρύτερου Συστήματος Μεταναστευτικής Πολιτικής.

Πιο συγκεκριμένα, μέσω της καθιέρωσης και ανάπτυξης, του γενικότερου πλαισίου και των προϋποθέσεων ένταξης των μεταναστών, “θα δημιουργηθούν³² εκείνοι οι μηχανισμοί, που θα είναι σε θέση να ελέγχουν τη ροή του μεταναστευτικού ρεύματος και θα τεθούν οι κανόνες που θα παρέχουν στους αλλοδαπούς, τη δυνατότητα νόμιμης διαμονής τους στην Ελλάδα”. Με αυτό τον τρόπο, θα εξασφαλιστεί η ομαλή και σύμφωνη με τις αρχές του ανθρωπισμού, κοινωνική ενσωμάτωση.

Σε αυτό το σημείο, θα αναφερθούμε, στην έννοια της κοινωνικής ένταξης, όπως προσεγγίζεται από τον περιεχόμενο των διατάξεων του εν λόγω νόμου.

Καταρχάς, επιχειρείται διεξοδική αναφορά, στις διαδικασίες εισόδου και παραμονής, μέσω της έκδοσης σχετικών αδειών, οι οποίες σχετίζονται, με τους λόγους μετανάστευσης. Ως εκ τούτου, ένας αλλοδαπός, είναι δυνατόν να εισέλθει στην Ελλάδα, για λόγους σπουδών, για παροχή εξαρτημένης εργασίας, για παροχή ανεξάρτητων υπηρεσιών ή έργου, για παροχή εποχικής εργασίας, για άσκηση ανεξάρτητης επιχειρηματικής δραστηριότητας, για λόγους οικογενειακής συνένωσης, κ.α.³³. Δίδεται λοιπόν, ιδιαίτερο βάρος, στην λεπτομερή περιγραφή των προϋποθέσεων και των γενικότερων διαδικασιών νομιμοποίησης των αλλοδαπών. Και τούτο διότι, επιχειρείται να αποφευχθούν τα φαινόμενα δυσλειτουργίας και αναποτελεσματικότητας, που είχαν προκληθεί από την ασάφεια των διατάξεων του Ν.1975/1991. Η δημιουργία λοιπόν ενός ξεκάθਾਰου κλίματος για το status των αλλοδαπών μεταναστών, συνεισφέρει στη γενικότερη διαδικασία ένταξης τους στην κοινωνία υποδοχής. Πράγματι, τούτο καθίσταται δυνατόν, εάν αντιληφθεί κανείς ότι, τείνει να δημιουργηθεί ένα αίσθημα ασφάλειας στους ίδιους, σχετικά με τη νομιμότητα της παραμονής και δραστηριότητας τους, σε σχέση με το πρότερο νομοθετικό πλαίσιο Πολύ θετικό βήμα, αναφορικά με την ομαλή ενσωμάτωση των αλλοδαπών στην Ελλάδα, αποτελεί η λεπτομερής καταγραφή των δικαιωμάτων αλλά και των υποχρεώσεων τους. Για πρώτη φορά σε επίσημο πολιτειακό έγγραφο,

³¹ Το συγκεκριμένο κλίμα είχε καλλιεργηθεί συστηματικά από τον Ν.1975/1991.

³² Μέρος από ην εισηγητική έκθεση του Ν.2910/2001

³³ άδεια εισόδου-παραμονής για αθλητές, προπονητές, στελέχη εταιριών πνευματικούς δημιουργούς, κ.α.

αναγνωρίζονται ρητά και εξειδικευμένα, τα δικαιώματά τους, με συγκεκριμένες διατάξεις, που αφορούν στα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα³⁴.

Όπως επισημαίνεται ξεκάθαρα στην εγκύκλιο του Ν.2910/1001³⁵, με κάθε τρόπο, προστατεύονται και περιφρουρούνται, τα δικαιώματα των αλλοδαπών, όπως προκύπτουν από το Ελληνικό Σύνταγμα. Επιπρόσθετα, υπογραμμίζεται ότι, η νόμιμη διαμονή στη χώρα, προϋποθέτει την ασφάλιση στους οικείους ασφαλιστικούς οργανισμούς, καθώς και την απόλαυση των ίδιων ασφαλιστικών δικαιωμάτων με τους ημεδαπούς (άρθρο 39 παρ.1). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει, η ευταπάγγελτη δίωξη πράξεων ρατσισμού και ξενοφοβίας, σύμφωνα με τα άρθρα 1,2,3, του Ν.927/1979 “Περί κολασμού πράξεων ή ενεργειών αποσκοπούσων εις φυλετικές διακρίσεις”. Με αυτό τον τρόπο, θωρακίζεται η φυσική υπόσταση και παρουσία των αλλοδαπών μεταναστών στη χώρα. Θετικά αξιολογείται και η υπαγωγή των, ευάλωτων αυτών κοινωνικών ομάδων, στο ευρύτερο σύστημα της κοινωνικής προστασίας, κατά τις διατάξεις του Ν.Δ. 57/1973. Αν και η συγκεκριμένη μέριμνα, αφορά αποκλειστικά στους νόμιμους μετανάστες, η κίνηση αυτή, θεωρείται ιδιαίτερος σημαντική, για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού.

Όσα αναφέρθησαν έως τώρα, αφορούν στην μεσοπρόθεσμη προοπτική ένταξης των αλλοδαπών, μέσω της αναγνώρισης, μιας δέσμης δικαιωμάτων, που τους τοποθετούν σε ένα καθεστώς “σχετικής”³⁶ ισοτιμίας με τους ημεδαπούς.

Αντίθετα, η ειδική μέριμνα που εκδηλώνεται στο θέμα της εκπαίδευσης των ανηλίκων αλλοδαπών, φανερώνει την μακροπρόθεσμη προοπτική ένταξης, της δεύτερης γενιάς μεταναστών στην Ελληνική Κοινωνία. Αντίθετα λοιπόν με ό,τι ίσχυε έως σήμερα³⁷, η εισαγωγή των ανηλίκων αλλοδαπών στον βασικό κορμό του εθνικού εκπαιδευτικού συστήματος, καθίσταται υποχρεωτική. Πιο συγκεκριμένα, “οι ανήλικοι αλλοδαποί που διαμένουν στην Ελληνική Επικράτεια, υπάγονται στην υποχρέωση της ελάχιστης σχολικής φοίτησης, όπως και οι ημεδαποί”. Επιπρόσθετα, οι αλλοδαποί μαθητές, συμμετέχουν σε ένα καθεστώς ισοτιμίας, στη σχολική τάξη και στις γενικότερες εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Κατόπιν εκδόσεως των σχετικών Υπουργικών Αποφάσεων, προβλέπεται η δυνατότητα διδασκαλίας, τόσο της μητρικής γλώσσας των εν λόγω μαθητών, όσο και του πολιτισμού του οποίου είναι φορείς. Ωστόσο αυτό που θα πρέπει να σημειωθεί, αποτελεί η δυνατότητα

³⁴ Γνώμη της Ο.Κ.Ε., Μετανάστευση και Παραμονή Αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια, σελ.19.

³⁵ Υπουργείο Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Είσοδος και Παραμονή Αλλοδαπών στην Ελλάδα, Πολιτογράφηση, Εγκύκλιος Ν.2910/2001,σελ, 14.

³⁶ Ο όρος “σχετική” υποδηλώνει ξεκάθαρα, την απουσία ενός καθεστώτος τυπικής αλλά και ουσιαστικής ισότητας για τους αλλοδαπούς. Και τούτο διότι, όπως θα γίνει φανερό και στη συνέχεια, οι αλλοδαποί εξακολουθούν να αντιμετωπίζονται με ένα καθεστώς επιφυλακτικότητας. Τούτο σαφέστατα, υποδηλώνει την περιορισμένη ανεκτικότητα και την γενικότερη αμυντική στάση της μέσο-μακροπρόθεσμης μεταναστευτικής πολιτικής.

³⁷ Με τα εκδοθέντα Π.Δ. και Υ.Α., του Υπουργείου Παιδείας, με σκοπό τη ρύθμιση του ζητήματος της εκπαίδευσης των αλλοδαπών μαθητών

πρόσβασης στην Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση, με τους ίδιους όρους και προϋποθέσεις, που ισχύουν για τους ημεδαπούς.

Αναμφισβήτητα, η δυνατότητα συνέχισης των σπουδών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, αποτελεί ένα ιδιαίτερος σημαντικό βήμα, για την μακροπρόθεσμη προοπτική ένταξης, στην Ελληνική Κοινωνία. Ουσιαστικά, πρόκειται για μια επένδυση σε ανθρώπινο δυναμικό, καθώς η Ελληνική Κοινωνία, εισέρχεται σε μια τροχιά αποδοχής της εκάστοτε ετερότητας και εμπλουτισμού της με διαφορετικής “ποιότητας” ανθρώπινο κεφάλαιο.

Σαφέστατα, η υπαγωγή των ανηλίκων αλλοδαπών στο εθνικό εκπαιδευτικό σύστημα, αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση, για την ευδοκίμηση³⁸ της εκάστοτε πολιτικής ενσωμάτωσης. Ο δε ρόλος της, είναι διττός. Και τούτο διότι, καταρχάς, συμβάλλει, μακροπρόθεσμα, στην βελτίωση της θέσης των μεταναστών στην κοινωνία υποδοχής, καθώς δημιουργούνται όλες εκείνες οι προϋποθέσεις, για ανοδική κοινωνική κινητικότητα. Όσον αφορά στη χώρα υποδοχής, η είσοδος αλλοδαπών στον κορμό του εκπαιδευτικού συστήματος, συνεισφέρει τα μάλα, στην ανάπτυξη και καλλιέργεια, της έννοιας της ανεκτικότητας, και της σταδιακής αποδοχής του διαφορετικού. Ειδικά σε μια χώρα σαν την Ελλάδα, η οποία είναι ισχυρά δομημένη, γύρω από τα πλαίσια του έθνους- κράτους, η εν λόγω διαδικασία, αναμένεται να έχει θετικά αποτελέσματα, στην ανάπτυξη ενός κλίματος αποδοχής της εκάστοτε ετερότητας, ως ισότιμης. Ωστόσο, αν και τίθεται το γενικότερο πολιτικό πλαίσιο, προς αυτή την κατεύθυνση, η ρύθμιση των θεμάτων³⁹, που θα άπτονται της λειτουργίας και οργάνωσης της εκπαίδευσης των αλλοδαπών, θα παρέξει μια ολοκληρωμένη εικόνα, για τις πραγματικές διαθέσεις της Ελληνικής Πολιτείας, στο φλέγον ζήτημα, της μακροπρόθεσμης ένταξης των οικονομικών μεταναστών.

Ολοκληρώνοντας, δίδεται ιδιαίτερη σημασία, στην ανάγκη για ασφάλιση των αλλοδαπών, που βρίσκονται νόμιμα στη χώρα. Ειδικότερα, η υπαγωγή σε κοινωνική ασφάλιση (δημόσια-ιδιωτική), κρίνεται ως απαραίτητη προϋπόθεση, για τη χορήγηση και ανανέωση της άδειας παραμονής. Οι οικονομικοί μετανάστες λοιπόν, που είναι ασφαλισμένοι, απολαμβάνουν των ίδιων δικαιωμάτων με τους ημεδαπούς, με όλα τα θετικά συνεπακόλουθα, που ενέχει η ένταξη στο δίκτυ κοινωνικής προστασίας.

Αναφορικά με τις υποχρεώσεις των αλλοδαπών, σε μεγάλο βαθμό υιοθετούνται οι πρακτικές του Ν.1975/1991. Ειδικότερα, οι κάτοχοι άδειας παραμονής, οφείλουν να δηλώνουν στην αρμόδια υπηρεσία, την οποιαδήποτε αλλαγή, τόσο της κατοικίας, όσο και της αστικής και δημοτικής τους κατάστασης⁴⁰. Επιπρόσθετα, θα πρέπει να ενημερώνουν τις αρμόδιες αρχές, για τυχόν αλλαγή του είδους εργασίας που παρέχουν, να ασφαρίζονται, (ειδικά αν πρόκειται για αυτοαπασχόληση) και σαφέστατα να ανταποκρίνονται στις φορολογικές τους υποχρεώσεις.

Αίσθηση, τέλος, προκαλεί η δυνατότητα επιβολής περιορισμών στην εγκατάσταση και κυκλοφορία τους, σε ατομικό ή και συλλογικό επίπεδο, στην οποία θα πρέπει να

³⁸ Γνώμη της Ο.Κ.Ε., “Μετανάστευση και Παραμονή Αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια, σελ.26.

³⁹ Κατόπιν της έκδοσης των σχετικών Υ.Α.

⁴⁰ Σύναψη-λύση γάμου, γέννηση τέκνου, αλλαγή ή απώλεια νομιμοποιητικών εγγράφων κ.ο.κ.

συμμορφώνονται, χωρίς περαιτέρω διατυπώσεις. Η συγκεκριμένη διάταξη, ανέκαθεν αποτελούσε αναπόσπαστο μέρος των βασικών νομοθετικών οικοδομημάτων, που ρύθμιζαν την μεταναστευτική πολιτική της χώρας (Ν.4310/1929, Ν.1975/1991). Ο δε λόγος ύπαρξης της, σχετίζεται άμεσα, με ιδιαίτερα “ευαίσθητα” εθνικά ζητήματα, τα οποία άρχισαν να διαφαίνονται στις αρχές του περασμένου αιώνα⁴¹. Περισσότερο λοιπόν θα την χαρακτηρίζαμε ως “δικλείδα” εθνικής ασφαλείας, που υπαγορεύεται από τις συγκεκριμένες γεωπολιτικές συνθήκες της χώρας μας, παρά ως προπύργιο, με σκοπό την καταπάτηση βασικών θεμελιωδών ελευθεριών των αλλοδαπών.

Ωστόσο, όπως θα αναλύσουμε στην συνέχεια, ο υψηλός βαθμός διακριτικής ευχέρειας που προβλέπει ο Ν.2910/2001, στις αρμόδιες αρχές, (οι οποίες εμπλέκονται στη διαδικασία έκδοσης και ανανέωσης των νομιμοποιητικών εγγράφων των αλλοδαπών), σε συνδυασμό με την απουσία ανάγκης αιτιολόγησης των αποφάσεων τους, είναι δυνατόν να δημιουργήσουν ένα κλίμα αβεβαιότητας, ως προς τις δυνατότητες κοινωνικής ένταξης αλλά και μακροχρόνιας παραμονής αλλοδαπών στην ελληνική κοινωνία.

Παρόλα αυτά, ο νέος νόμος, προβαίνει σε αξιοσημείωτες θεσμικές καινοτομίες, αναφορικά με τη διαχείριση της μεταναστευτικής πολιτικής. Πιο συγκεκριμένα, υπεύθυνη αρχή για τον συντονισμό και τη χάραξη της μεταναστευτικής πολιτικής, αποτελεί το ΥΠΕΣΔΔΑ, μέσω της Διεύθυνσης Αλλοδαπών και Μετανάστευσης. Επιπρόσθετα, η εν λόγω διεύθυνση αποκεντρώνεται, σε επίπεδο κάθε Περιφέρειας, ούτως ώστε να υπάρξει μια ορθολογικότερη διαχείριση του φαινομένου. Στο ίδιο πλαίσιο, οι αστυνομικές αρχές, αποδεσμεύονται από την υποχρέωση χορήγησης ανανέωσης και ανάκλησης των νομιμοποιητικών εγγράφων των αλλοδαπών, αρμοδιότητα η οποία μεταφέρεται στον Γ.Γ της εκάστοτε Περιφέρειας, ο οποίος υποβοηθείται στο έργο⁴² του από την επιτροπή μετανάστευσης⁴³. Σαφέστατα, αυτή η εξέλιξη είναι πολύ σημαντική, καθώς αρχίζει να διαπλάθεται η κοινωνική αντίληψη, ότι οι μετανάστες δεν αποτελούν “φορτική αστυνομική ύλη”⁴⁴, η οποία πρέπει να αντιμετωπίζεται με καχυποψία και επιφυλακτικότητα. Αντίθετα πρόκειται για ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, οι οποίες πρέπει να αντιμετωπίζονται με γνώμονα τις θεμελιώδεις αρχές του ανθρωπισμού.

Ο Ν.2910/2001, δεν παραβλέπει το φαινόμενο της ύπαρξης εκατοντάδων χιλιάδων παράνομων μεταναστών σε όλη την Ελληνική Επικράτεια. Αντίθετα, προσπαθεί να δημιουργήσει τις ευκαιρίες για μια δεύτερη δυνατότητα νομιμοποίησης, όσων είτε ανυπαίτια, δεν μπόρεσαν να ανανεώσουν τα νομιμοποιητικά τους έγγραφα (εξαιτίας γραφειοκρατικών κωλυμάτων), είτε για άλλους λόγους, ζούσαν σε καθεστώς παρανομίας. Πιο Συγκεκριμένα, η εν λόγω

⁴¹ Αναφερόμαστε στο εθνικό ζήτημα της ανταλλαγής πληθυσμών και στο ενδεχόμενο σύστασης εθνικών μειονοτήτων, που είναι δυνατόν να αμφισβητούν και να υποσκάπτουν την εθνική ακεραιότητα της χώρας.

⁴² Γ.Αμιτσής, Γ. Λαζαρίδη, Νομικές και Κοινωνικοπολιτικές Διαστάσεις της Μετανάστευσης στην Ελλάδα, σελ.58.

⁴³ Η Επιτροπή Μετανάστευσης, γνωμοδοτεί προς τον Γ.Γ. της Περιφέρειας, αφού κρίνει την προσωπικότητα του αλλοδαπού εν γένει και την νομιμότητα της όλης διαδικασίας.

⁴⁴ Εγκύκλιος Ν.2910/2001, σελ.12.

ευκαιρία νομιμοποίησης, αφορά σε όλους τους κατόχους λευκής ή πράσινης κάρτας, η ισχύς των οποίων έληξε και δεν ανανεώθηκε, σε εκείνους οι οποίοι έχουν ασκήσει προσφυγή, κατά αποφάσεων του ΟΑΕΔ, σε όσους έχουν υποβάλλει αίτηση άδειας παραμονής για ανθρωπιστικούς λόγους, και τελικά σε όσους αποδείξουν ότι διαβιούσαν στη χώρα (ανεξαρτήτως νομιμότητας ή μη) στη χώρα, για έναν ολόκληρο χρόνο⁴⁵.

Υπάρχει λοιπόν η διάθεση από την πλευρά της πολιτείας, ώστε να διευθετηθεί το θέμα των παρανόμων αλλοδαπών, με επιεικείς όρους. Πρόκειται δηλαδή, ουσιαστικά, για μια δεύτερη ευκαιρία κοινωνικής ένταξης⁴⁶, των μεταναστών εκείνων οι οποίοι ζουν σε συνθήκες κοινωνικού αποκλεισμού.

Σε αυτό το σημείο, θα πρέπει να τονίσουμε το γεγονός ότι, η εν λόγω πρόβλεψη, απουσίαζε από το τελευταίο Σχέδιο Νόμου, αλλά κατόπιν σημαντικών πιέσεων, τόσο του Συνηγούρου του Πολίτη, όσο της Ο.Κ.Ε., και πολλών Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, επιχειρήθηκε να δοθεί, έστω και προσωρινά, λύση στο ζήτημα της ύπαρξης χιλιάδων παράνομων αλλοδαπών στην ελληνική κοινωνία. Αυτή η κίνηση, δηλώνει ξεκάθαρα, την ευαισθητοποίηση της πολιτείας στο φλέγον ζήτημα της κοινωνικής ένταξης των οικονομικών μεταναστών, η οποία συμπορεύεται, με το γενικότερο πλαίσιο προώθησης των αρχών της ανεκτικότητας, της ισοτιμίας και του σεβασμού αυτών των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων. Αναμφισβήτητα, η συγκεκριμένη πολιτική επιλογή, αποτελεί έμπρακτη απόδειξη της μεταστροφής της ελληνικής πολιτείας, προς της διαχείριση του μεταναστευτικού φαινομένου και των πτυχών του, στη βάση της ανοχής, των αρχών του Κράτους Δικαίου και σαφέστατα των αρχών του ανθρωπισμού. Επιπρόσθετα, καθίσταται φανερό η πολιτική βούληση, ώστε να ανασυρθεί από το κοινωνικό περιθώριο, ένα μεγάλο μέρος των οικονομικών μεταναστών και να ενταχθεί παράλληλα, στον κοινωνικό και οικονομικό ιστό της χώρας. Τα κίνητρα λοιπόν αλλά και οι στόχοι του συγκεκριμένου εγχειρήματος, παρουσιάζουν πολλές αναλογίες με την νομιμοποίηση των παρανόμων αλλοδαπών όπως είχε πραγματοποιηθεί με τα Π.Δ. 358-359/1997.

Παρόλα αυτά, χωρίς να επιχειρείται με κανέναν τρόπο, να υποβαθμιστεί η αναγκαιότητα και χρησιμότητα, της βούλησης για νομιμοποίηση των παρανόμων αλλοδαπών, είναι δυνατόν να ασκηθεί εκτεταμένη κριτική, στην ανυπαρξία μιας συστηματικής, ορθολογικής⁴⁷ και μακροπρόθεσμης ρύθμισης του

⁴⁵ συνεχόμενης διάρκειας παραμονή.

⁴⁶ Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η συγκεκριμένη διάταξη απουσίαζε από το αρχικό σχέδιο νόμου, κάτι το οποίο σαφέστατα, αποτελούσε σοβαρή παράληψη. Ωστόσο, κατόπιν σχετικών εισηγήσεων, τόσο του συνηγούρου του Πολίτη όσο και της Ο.Κ.Ε., τελικά συμπεριελήφθη στο περιεχόμενο του Ν.2910/2001, η μέριμνα για τη νομιμοποίηση των εκατοντάδων χιλιάδων απονομιμοποιημένων οικονομικών μεταναστών.

⁴⁷ Ο εν λόγω όρος δεν έχει αφηρημένο περιεχόμενο, αντιθέτως, όπως θα αναλυθεί ευθύς αμέσως, εστιάζει στην γνώση και αξιολόγηση ορθών-πραγματικών δεδομένων και στοιχείων για τα χαρακτηριστικά και τις τάσεις τη μετανάστευσης στη χώρα, αλλά και την επικοινωνία και συνεργασία, με ευρύτερες δέσμες πολιτικών.

ζητήματος της παράνομης μετανάστευσης. Και τούτο διότι, η πρακτική της ευκαιριακής νομιμοποίησης των παρανόμων διαβιούντων στη χώρα, δεν ενέχει μια πολιτική αρχών, με στόχο την μελλοντική εξάλειψη ή μείωση του φαινομένου, στο μέτρο του δυνατού. Ως εκ τούτου, ο προσωρινός και συνοπτικός χαρακτήρας του εν λόγω μέτρου, με την παράλληλη απουσία συστηματικών και ενεργητικών πολιτικών, που δεν εξαντλούνται στην αστυνομική καταστολή της παράνομης μετανάστευσης, είναι πολύ πιθανόν ότι μελλοντικά θα οδηγήσουν την Ελληνική Πολιτεία, στην ανάγκη νομιμοποίησης εκ νέου, χιλιάδων κοινωνικά περιθωριοποιημένων αλλοδαπών.

Έχουμε να κάνουμε λοιπόν, με μια εκ των υστέρων αντιμετώπιση του φαινομένου, παρά για ουσιαστική πρόληψή του. Παρόλα αυτά, αν αναλογιστούμε τις αυστηρότατες κυρώσεις και περιορισμούς που προβλέπει ο Ν.2910/2001, με σκοπό την καταπολέμηση της λαθρομετανάστευσης, οι οποίες περιορίζονται απλά και μόνο σε αυστηρές αστυνομικές διατάξεις και αποσκοπούν στον οικονομικό-κοινωνικό και ποινικό διωγμό των παρανόμων αλλοδαπών, είναι δυνατόν να αντιληφθούμε την άκρως αμυντική στάση της προτεινόμενης πολιτικής⁴⁸. Διότι, αν δεχθούμε την περιορισμένη αποτελεσματικότητα⁴⁹ που συνήθως παρουσιάζουν τα κατασταλτικά μέτρα (όταν δεν συνοδεύονται από υποστηρικτικές πολιτικές) πάταξης της παράνομης μετανάστευσης, με την παράλληλη αυξητική τάση που εμφανίζει το φαινόμενο, είναι πολύ πιθανόν, μελλοντικά μια μεγάλη μερίδα αλλοδαπών να τελεί υπό συνθήκες κοινωνικού διωγμού, με κίνδυνο την δημιουργία πληθώρας κοινωνικών προβλημάτων.

Τα προαναφερθέντα, πρέπει να ιδωθούν σε συνδυασμό με το ασφυκτικό πλαίσιο που δημιουργεί ο Ν.2910/2001, γύρω από τους παράνομους μετανάστες, για τους οποίους εκτός από της δίωξη τους, προωθεί την κατασκευή μιας κοινωνικής ταυτότητας, η οποία δεν απέχει πολύ από τον χαρακτηρισμό τους ως “κοινωνικά μιάσματα”. Και τούτο διότι κανείς πολίτης δεν πρέπει να έρχεται σε συναναστροφή μαζί τους και να τους παρέχει υπηρεσίες οποιασδήποτε μορφής, ενώ ταυτόχρονα καλλιεργεί στους ημεδαπούς το αίσθημα της καχυποψίας και της ανασφάλειας, αφού στο μέτρο του δυνατού, οφείλουν να δίδουν πληροφορίες ή και να εξακριβώνουν πολλές φορές την νομιμότητα της παρουσίας των οικονομικών μεταναστών στη χώρα.

Πράγματι, αν ανατρέξει κανείς, στις κυρώσεις που προβλέπονται για τους παράνομους αλλοδαπούς, αλλά και στο γενικότερο πλαίσιο ελέγχου και υποχρεώσεων των ημεδαπών ως προς την αντιμετώπιση της λαθρομετανάστευσης, αβίαστα θα οδηγηθεί στο διατυπωθέν συμπέρασμα. Πιο συγκεκριμένα, η προσπάθεια παράνομης εισόδου ή εξόδου από το ελληνικό έδαφος, τιμωρείται με ποινή φυλάκισης 3 μηνών κατ’ ελάχιστον, και χρηματικό πρόστιμο 500.000 δραχμών. Οι εν λόγω ποινές, γίνονται πιο αυστηρές, σε περίπτωση που εκκρεμούν δικαστικές ή φορολογικές υποχρεώσεις προς το δημόσιο. Αναφορικά με τις διαδικασίες απέλασης, ακολουθούνται σχεδόν αυτούσιες οι διατάξεις του Ν.1975/1991.

⁴⁸ Γενικές Παρατηρήσεις του Συνηγόρου του Πολίτη, σχετικά με το σχέδιο νόμου για την “Μετανάστευση και Παραμονή Αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια”,σελ5.

⁴⁹Λ.Λαμπριανίδης,Α.Λυμπεράκη, Αλβανοί Μετανάστες στην Θεσσαλονίκη, 262.

Συνεχίζοντας, το σύνολο των δημοσίων και ιδιωτικών υπηρεσιών⁵⁰ υποχρεούνται να μην παρέχουν υπηρεσίες, οποιασδήποτε μορφής, σε παράνομα ευρισκομένους στη χώρα, αλλοδαπούς. Επιπρόσθετα, απαγορεύεται ρητά ή πρόσληψη και απασχόληση αλλοδαπών, οι οποίοι δεν κατέχουν τα απαραίτητα νομιμοποιητικά έγγραφα. Απαγορεύεται επίσης, η εκμίσθωση ακινήτων στα εν λόγω άτομα, ενώ οι διευθυντές ξενοδοχείων, καταλυμάτων και θεραπευτηρίων, “οφείλουν να ενημερώνουν τις αστυνομικές υπηρεσίες, ή την Υπηρεσία Αλλοδαπών και Μετανάστευσης, για την άφιξη και αναχώρηση των ατόμων που φιλοξενούν”. Όσοι δε, παραβούν τα παραπάνω, τιμωρούνται με αυστηρές ποινικές και διοικητικές κυρώσεις, καθώς και με υψηλά χρηματικά πρόστιμα.

Σαφέστατα, σε καμία περίπτωση δεν σχετικοποιούμε την σημασία του αστυνομικού ελέγχου, ή την αποδοχή χωρίς φραγμό και στοιχείο ελέγχου, του συνόλου των μεταναστευτικών εισροών που επιθυμούν να εισέλθουν στη χώρα. Ούτε φυσικά εθελουφλούμε στο φλέγον ζήτημα της πεπερασμένης δυνατότητας, κοινωνικής και οικονομικής απορρόφησης των οικονομικών μεταναστών στην ελληνική κοινωνία, αλλά και στην τεράστια σημασία της γνώσης, από την πλευρά της έννομης πολιτείας, της ταυτότητας, όσων διαβιούν σε αυτήν. Η οποιαδήποτε εναντίωση στην διατυπωθείσα προβληματική και σαφέστατα, η χάραξη και εφαρμογή μεταναστευτικής πολιτικής, που δεν λαμβάνει υπόψη όλα τα παραπάνω, θα είχε οδυνηρά αποτελέσματα για την εκάστοτε κοινωνία υποδοχής. Αναφερόμαστε λοιπόν, στους αποκαλούμενους “περιορισμούς” οι οποίοι υφίστανται στην προσπάθεια διευθέτησης του μεταναστευτικού ζητήματος, στους οποίους αναφερθήκαμε εκτεταμένα σε προηγούμενο κεφάλαιο.

Αναλογιζόμενοι τα, ομολογουμένως, “σκληρά” μέτρα που περιγράψαμε, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι στοχεύουν στην δημιουργία “αντικινήτρων”, με σκοπό την αποθάρρυνση της παράνομης διαμονής και εργασίας μεταναστών στην ελληνική πολιτεία. Η καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης, είναι απολύτως θεμιτή και σαφέστατα, αποτελεί κυριαρχικό δικαίωμα του εκάστοτε κράτους, στο πλαίσιο προστασίας των κοινωνικών αγαθών που παρέχει. Παρόλα αυτά, η πολιτική πρακτική⁵¹ έχει καταστήσει σαφές ότι, η παράνομη μετανάστευση, αναχαιτίζεται πολύ δύσκολα καθώς και ότι η αστυνομική αντιμετώπιση του φαινομένου, χωρίς άλλες υποστηρικτικές πολιτικές, δεν έχει τα αναμενόμενα αποτελέσματα.

Επιπρόσθετα, η αστυνομική προσέγγιση της μετανάστευσης, αυτή καθ’ εαυτή, ενέχει σημαντικά ανθρωπιστικά “κόστη”⁵², ενώ παράλληλα, εξωθεί τους μελλοντικούς μετανάστες, να κάνουν χρήση παράνομων δικτύων διακίνησης και άλλων ανάλογων παράνομων κυκλωμάτων. Και τούτο διότι, όπως δηλώθηκε και προηγουμένως, τα κίνητρα εκατοντάδων χιλιάδων εξαθλιωμένων ανθρώπων, που τροφοδοτούν το μεταναστευτικό φαινόμενο, είναι εξαιρετικά ισχυρά, ενώ σαφέστατα, πολύ λίγο επηρεάζονται ή αναχαιτίζονται από αυστηρές αστυνομικές πρακτικές.

Πράγματι, το ζήτημα της παράνομης μετανάστευσης, φαίνεται να προβληματίζει σοβαρά την ελληνική πολιτεία. Το βάθος και η ένταση αυτού του

⁵⁰ Εξαίρεση αποτελούν και πάλι, τα θεραπευτήρια- κλινικές, σε περιπτώσεις εισαγωγής επειγόντων περιστατικών υγείας, παρανόμων αλλοδαπών και ανήλικων παιδιών.

⁵¹ Ο.π., σελ.263.

⁵² Ο.π., σελ.263.

προβληματισμού, αντικατοπτρίζονται στην πρωτοφανή αυστηρότητα με την οποία αντιμετωπίζεται εφεξής, η παράνομη είσοδος, διαμονή και άσκηση οικονομικής δραστηριότητας των αλλοδαπών στη χώρα. Η συγκεκριμένη προσέγγιση, είναι πολύ πιθανόν ότι δεν θα επιφέρει τα ανάλογα αποτελέσματα και θα ακυρώσει εν μέρει, μακροπρόθεσμα, τις σημαντικές καινοτομίες που επιφυλάσσει η πρωτοποριακή- κατά κοινή ομολογία- θεσμική προσέγγιση της μετανάστευσης στην Ελλάδα, σε σχέση με το νομοθετικό παρελθόν.

Αν και ξεφεύγει από το αντικείμενο της συγκεκριμένης μελέτης, συνοπτικά θα αναφέρουμε ότι, πρακτικά και ουσιαστικά, η παράνομη μετανάστευση δεν αναχαιτίζεται στο ακέραιο. Οποιαδήποτε αντίθετη αντίληψη, όπως φανερώνει η διεθνής εμπειρία, αποτελεί φενάκη. Σε ανάλογο πλαίσιο, η αστυνομική προσέγγιση του εξεταζόμενου ζητήματος, από μόνη της, προσφέρει πολύ λιγότερα από όσα τελικά κοστίζει⁵³. Χρειάζεται λοιπόν, συνδυασμένες δέσμες ενεργητικών πολιτικών, οι οποίες θα χαρακτηρίζεται για την ευλυγισία τους (flexibility) και θα ενέχουν το στοιχείο της συνεργασίας σε επίπεδο κρατών.

Πιο συγκεκριμένα, αναφερόμαστε σε

- Πολιτικές που εστιάζουν στις διαδικασίες νομιμοποίησης των οικονομικών μεταναστών (α.εύκολες και προσπελάσιμες πρακτικές, οι οποίες δεν αποθαρρύνουν τους αλλοδαπούς, σε αντιδιαστολή των χρονοβόρων, δύσκαμπτων και γραφειοκρατικών διαδικασιών, που ανέκαθεν ίσχυαν στη χώρα μας και λειτουργούσαν ως αντικίνητρο καταγραφής-νομιμοποίησης τους. β. χρονικά διευρυμένη δυνατότητα παραμονής όπως προκύπτει μέσα από τις αντίστοιχες άδειες (παραμονής, εργασίας). Τούτο θα δημιουργήσει ένα αίσθημα ασφάλειας στους μετανάστες, ως προς την νομιμότητα-μονιμότητα της παραμονής τους στην ελληνική κοινωνία.
- Ουσιαστική και αποτελεσματική αστυνόμευση-φύλαξη των συνόρων.
- Καταπολέμηση παράνομων κυκλωμάτων διακίνησης και εκμετάλλευσης των αλλοδαπών
- Σύναψη διακρατικών συμφωνιών, πολυμερών συμβάσεων με χώρες αποστολής μεταναστών. Τούτο θα έχει ως αποτέλεσμα την ορθολογικότερη διοχέτευση της αγοράς με αλλοδαπό εργατικό δυναμικό, βάσει των πραγματικών υφιστάμενων αναγκών, αλλά και την δημιουργία ενός τρόπου τινά δεσμευτικού πλαισίου, υποχρεώσεων των χωρών αποστολής προς τις χώρες υποδοχής.
- Συντονισμένες προσπάθειες (σε επίπεδο κρατών) οι οποίες θα στοχεύουν στην οικονομική ενίσχυση αλλά και στην παροχή υποστηρικτικών δομών (βιομηχανικού ή άλλου τύπου), προς τις χώρες που εξάγουν οικονομικούς μετανάστες, με σκοπό την σταδιακή εξάλειψη των παραγόντων που ωθούν της πληθυσμιακές μάζες προς μετακίνηση.

⁵³ και σε υλικούς πόρους, αλλά και σε ανθρωπιστικό κόστος.

- Επικοινωνιακή προώθηση⁵⁴ της Μεταναστευτικής Πολιτικής, ούτως ώστε να ξεκινήσει μια εκπαιδευτική διαδικασία, που θα ενισχύσει την ιδέα και την ανάγκη για πολιτισμική συνύπαρξη και ισότιμη αποδοχή της εκάστοτε ετερότητας, από τους ημεδαπούς πολίτες. Ταυτόχρονα, σημαντική θα είναι και η συμβολή του συγκεκριμένου εγχειρήματος και προς τους μετανάστες, καθώς θα συμβάλλει στην ενίσχυση της πληροφόρησης για τις δυνατότητες κοινωνικής ένταξης που παρέχονται, αλλά και για τα γενικότερα δικαιώματα και υποχρεώσεις των οποίων είναι φορείς. Μέσα λοιπόν από την επικοινωνιακή διάσταση η Μεταναστευτική Πολιτική, αποκτά την αναγκαία κοινωνική νομιμοποίηση και ταυτόχρονα, δημιουργείται, ισχυρό κίνητρο καταγραφής- νομιμοποίησης προς τους αλλοδαπούς.

Η επεξεργασία και ανάλυση του προαναφερθέντος σκεπτικού, προσδίδει ισχυρό έρεισμα στην ασκηθείσα κριτική, αναφορικά με την αυστηρότητα και πιθανώς την αναποτελεσματικότητα, των πρακτικών καταστολής της παράνομης μετανάστευσης. Και τούτο διότι, εν μέρει, αλλοιώνεται ο προοδευτικός χαρακτήρας του Ν.2910/2001 και δημιουργούνται ερωτηματικά ως προς την αποτελεσματικότητα, των πολύ σημαντικών πολιτικών κοινωνικής ενσωμάτωσης που προβλέπονται. Στο ίδιο πλαίσιο, σύμφωνα με τις παρατηρήσεις του Συνηγόρου του Πολίτη, η αναμφισβήτητη σκληρή στάση⁵⁵ που επιφυλάσσεται με σκοπό την εξάλειψη της παράνομης μετανάστευσης, δημιουργούν αναμφισβήτητα, μια αμυντική θεώρηση της μακροπρόθεσμης Ελληνικής Μεταναστευτικής Πολιτικής.

5. ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ

Αποτελεί κοινή παραδοχή το γεγονός ότι ο Ν.2910/2001, θέτει σε νέες βάσεις την πολιτική αντιμετώπιση της μετανάστευσης Ελλάδα σε σχέση με το παρελθόν. Ένας από τους βασικούς στόχους του θεσμικού πλαισίου, έγκειται στην ανασκευή της αρνητικής εικόνας, η οποία είχε δημιουργηθεί για τους οικονομικούς μετανάστες και συντελούσε στην κατασκευή μιας κοινωνικής ταυτότητας, του περιθωριοποιημένου και παραβατικού ατόμου. Επιχειρείται λοιπόν μια προσπάθεια, ώστε να τοποθετηθεί ο νόμιμος μετανάστης σε ένα πλαίσιο ισοτιμίας, προσφέροντας του δυνατότητες για κοινωνική συμμετοχή και κοινωνική ανέλιξη. Ο κοινωνικός αποκλεισμός, ο οποίος μαστίζει αυτές τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, καταπολεμάται μέσω της νομιμοποίησης τους και της ενεργοποίησης των ευρύτερων πολιτικών κοινωνικής ένταξης. Όλα αυτά καταδεικνύουν, ότι έχει κατασταθεί σαφές πλέον στην Ελληνική Πολιτεία, ότι με κάθε τρόπο, θα πρέπει να προστατευθεί και να ενισχυθεί η νόμιμη παρουσία των αλλοδαπών στη χώρα, ως παράγοντας διατήρησης της κοινωνικής ευταξίας και προώθησης της οικονομικής ανάπτυξης.

⁵⁴ Γνώμη της Ολομέλειας της Ο.Κ.Ε., επί του Σχεδίου Προεδρικού Διατάγματος, “Όροι, διαδικασία και προϋποθέσεις χορήγησης της Κάρτας Παραμονής Περιορισμένης Χρονικής Διάρκειας σε Αλλοδαπούς”, σελ.4..

⁵⁵ Μέσω της απόλυτης κοινωνικής περιθωριοποίησης των παρανόμων αλλοδαπών και των μέτρων διοικητικού εξαναγκασμού σε βάρος τους

Παρόλα αυτά, εάν εξετάσει κανείς προσεκτικά, ορισμένες διατάξεις αλλά και συνολικές πρακτικές⁵⁶ του συγκεκριμένου νόμου, θα οδηγηθεί στο συμπέρασμα ότι, ο μακροπρόθεσμος χαρακτήρας της Ελληνικής Μεταναστευτικής Πολιτικής, είναι μάλλον αμυντικός. Ειδικότερα, η ύπαρξη μιας υπερβολικά περίπλοκης, απαιτητικής και χρονοβόρας διαδικασίας, με την παράλληλη απουσία αιτιολόγησης των αποφάσεων των οργάνων της διοίκησης, αναφορικά με την θεώρηση εισόδου στη χώρα, αλλά και έκδοση ή ανανέωση των νομιμοποιητικών εγγράφων των αλλοδαπών, δημιουργούν ένα αδιαφανές και απροσπέλαστο για αυτούς καθεστώς. Επιπρόσθετα, ο περιορισμένος χρονικός ορίζοντας⁵⁷ ισχύος, των νομιμοποιητικών εγγράφων των οικονομικών μεταναστών, που προϋποθέτει την συνεχή αλλά και αβέβαιη διαδικασία ανανέωσης τους, δημιουργεί αναμφισβήτητα, ένα άκρως αβέβαιο καθεστώς, όσον αφορά στη νόμιμη και μακροπρόθεσμη παρουσία τους στην Ελλάδα. Πρόκειται λοιπόν, για μια συνεχιζόμενη προσωρινότητα του status των προσώπων αυτών στην Ελληνική Κοινωνία.

Ως εκ τούτου, δεν υφίσταται κάποιο μακροπρόθεσμο σχέδιο, που να ενισχύει την προοπτική ουσιαστικής(και όχι προσωρινής) κοινωνικής ενσωμάτωσης, αλλά περισσότερο έχουμε να κάνουμε με μια “προσωρινή τακτοποίηση”⁵⁸ του εν λόγω ζητήματος, η οποία μελλοντικά μπορεί να μετεξελιχθεί σε μαζικές απονομιμοποιήσεις – απελάσεις. Και τούτο διότι, με κανέναν τρόπο δεν θεμελιώνεται το δικαίωμα των αλλοδαπών, στην νόμιμη παρουσία και δραστηριότητα τους στη χώρα (παρά μόνο μετά την παρέλευση δεκαπενταετίας), κατάσταση η οποία ενισχύεται από τον υψηλό βαθμό διακριτικής ευχέρειας, που αναγνωρίζεται στα κατά περίπτωση αποφασίζοντα όργανα.

Η αναμφισβήτητη επιφυλακτικότητα του θεσμικού πλαισίου, ως προς την διάρκεια της νόμιμης παρουσίας των οικονομικών μεταναστών, πιθανώς να οφείλεται, (αλλά και να εκφράζει ταυτόχρονα), στην διάχυτη αβεβαιότητα που υφίσταται, αναφορικά με τις δυνατότητες κοινωνικής και οικονομικής απορρόφησης ενός συνεχώς αυξανόμενου αριθμού αλλοδαπών μεταναστών (ενόψει των μελλοντικών πιέσεων που θα ασκηθούν από το διεθνές μεταναστευτικό ρεύμα). Κατά τα φαινόμενα, η Ελληνική Πολιτεία, φαίνεται να συμπλέει με την πολιτική της εξασφάλισης της νόμιμης παρουσίας των αλλοδαπών στη χώρα, διατηρώντας ωστόσο, το δικαίωμα άρσης την νομιμότητας αυτής, σε περίπτωση που το επιβάλλουν οι συνθήκες.

Σαφέστατα, αν εξετάσει κανείς προσεκτικά την πορεία της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής, θα οδηγηθεί στο συμπέρασμα ότι έχει αρχίσει να διαμορφώνεται η πολιτική βούληση για την ενσωμάτωση των οικονομικών μεταναστών στην ελληνική κοινωνία, μέσω την νομικής και θεσμικής τους κατοχύρωσης σε ένα πλαίσιο σχετικής ισοτιμίας. Τούτο συνδέεται άμεσα με την διεύρυνση του δικαιώματος συμμετοχής στην κοινωνική και οικονομική σφαίρα κατ’

⁵⁶ Δυνατότητα άρνησης νομιμοποίησης αλλοδαπών χωρίς αιτιολογία, μικρή διάρκεια και συνεχείς ανανεωσιμότητα νομιμοποιητικών εγγράφων, υψηλή διακριτική ευχέρεια αποφασίζόντων οργάνων κ.ο.κ.

⁵⁷ Χαρακτηριστικά αναφέρουμε ότι την πρώτη πενταετία, ο μετανάστης οφείλει να ανανεώνει τα έγγραφα του κάθε χρόνο. Μετά το πέρας αυτής, η εν λόγω διαδικασία γίνεται τριετής. Δικαίωμα για κάρτα παραμονής αόριστης διάρκειας, θεμελιώνεται στον αλλοδαπό, μετά την πάροδο 15 χρόνων από την αρχική είσοδό του στη χώρα. Ωστόσο πρέπει να αναφέρουμε ότι, ο Ν.1975/1991 προέβλεπε ακόμη πιο σύντομα χρονικά περιθώρια ισχύος των ανάλογων νομιμοποιητικών εγγράφων.

⁵⁸ Ο.π., σελ.6.

αναλογίαν με τους ημεδαπούς. Ως εκ τούτου, κεντρικός στόχος της πολιτείας, φαίνεται να αποτελεί η Δομική Ενσωμάτωση των αλλοδαπών, με μια τάση συνεχώς αυξανόμενης παροχής δικαιωμάτων. Παρόλα αυτά, η έννοια της κοινωνικής ένταξης, όπως πραγματώνεται μέσα από τις διάφορες πρακτικές της, δεν εξαντλείται σε επίπεδο δομών και θεσμών, αλλά ενέχει και ένα κοινωνικό και πολιτισμικό χαρακτήρα. Ειδικότερα, αν λάβουμε υπόψη το γεγονός ότι, οι οικονομικοί μετανάστες στην Ελλάδα αποτελούν ένα πολυπολιτισμικό μωσαϊκό, το οποίο μάλιστα απέχει μακράν της ελληνικής πολιτισμικής ταυτότητας, συνυπολογίζοντας την ισχυρή οργάνωση της κοινωνίας μας στο πλαίσιο του έθνους- κράτους, τότε θα οδηγηθούμε στο συμπέρασμα ότι το ζήτημα της ισότιμης και ουσιαστικής κοινωνικής ένταξης των αλλοδαπών στη χώρα -όπως διακηρύττεται στο θεσμικό πλαίσιο- περνά μέσα από διαδικασίες αυτοαναίρεσης. Και τούτο διότι, η εμμονή στην δομική διάσταση της ενσωμάτωσης, με ιδιαίτερη έμφαση στην οικονομική ενσωμάτωση, αγνοώντας τις κοινωνικές και πολιτισμικές τις προεκτάσεις, φανερώνουν εντέχνως την πολιτική, η κοινωνική ένταξη των αλλογενών οικονομικών μεταναστών, να περνά μέσα από αφομοιωτικές πρακτικές.

Το Ελληνικό Κράτος λοιπόν, ουσιαστικά ενδιαφέρεται ώστε να εντάξει τους μετανάστες πρωτίστως στην οικονομική σφαίρα μέσα από μια πολιτική που δίδει προτεραιότητα στη εισαγωγή τους στους βασικούς θεσμούς και δομές της χώρας. Ωστόσο αυτή η προσέγγιση καταδεικνύει ότι δεν υφίσταται κανένα ενδιαφέρον για κρίσιμα ζητήματα όπως η διατήρηση και η καλλιέργεια της πολιτισμικής και θρησκευτικής διαφορετικότητας των αλλοδαπών . Ως εκ τούτου εκ των πραγμάτων προκύπτει ότι, για μια ακόμη φορά η μετανάστευση γίνεται αντιληπτή στην οικονομική της εκδοχή, ενώ το Κράτος προβάλλει ως σημαίνουσα την οικονομική πτυχή της ταυτότητας των φορέων της αγνοώντας τον παράγοντα κουλτούρα. Όλα αυτά οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η επίσημη ελληνική πολιτεία, δεν επιθυμεί να αναγνωρίσει τους μετανάστες επί τη βάση της πολιτισμικής τους ταυτότητας θεωρώντας τους ως πολιτισμικές ομάδες (cultural groups) οι οποίες έχουν δικαίωμα στην διατήρηση και καλλιέργεια της ετερότητας τους. Σε καμία περίπτωση λοιπόν δεν υφίσταται μια πολιτική της διαφοράς, με την έννοια της αναγνώρισης του δικαιώματος της εκάστοτε πολιτισμικής ομάδας για πολιτισμικό αυτοκαθορισμό.

Παρόλα αυτά, η κριτική στην βούληση του νομοθέτη, δεν θα πρέπει να είναι αποκομμένη από την ευρύτερη κοινωνική βούληση, καθώς η πρώτη αποτελεί μια διαμεσολαβημένη έκφανση της δεύτερης. Η επιφυλακτικότητα λοιπόν που παρατηρείται από την πλευρά του Κράτους για κοινωνική ένταξη εν τη διαφορά , με ιδιαίτερους πολυπολιτισμικούς προσανατολισμούς, αντανακλά, την κατά κοινή ομολογία επιφυλακτικότητα της ελληνικής κοινωνίας προς την υιοθέτηση μιας ανάλογης πρακτικής. Και τούτο διότι η ελληνική εθνική ταυτότητα έχει δομηθεί στη βάση μιας “διπολικής- πολωτικής σχέσης απέναντι σε έναν εχθρικό άλλο”⁵⁹ μια πόλωση η οποία έχει σφυρηλατηθεί και ξεκινά χρονικά από τα πρώτα κιόλας βήματα διαμόρφωσης της εθνικής ταυτότητας, ως αποτέλεσμα των κοινωνικοπολιτικών συνθηκών εκείνης της εποχής στον γεωγραφικό χώρο της Ελλάδος που προσλαμβάνει τον Ελληνικό πολιτισμό και την ελληνική θρησκεία ως το ισχυρότερο στοιχείο συνοχής, διακριτότητας των Ελλήνων σε σχέση με τους Άλλους(άρα αυτοπροσδιορισμού), αλλά και μοναδικό στοιχείο ομοιογένειας. Συνεχίζοντας, η δόμηση της εθνικής ταυτότητας γύρω από αντιθετικά ζεύγματα, αναπόφευκτα επιφέρει την αξιολογική κρίση του διαφορετικού μέσα από τα κριτήρια και την

⁵⁹ ο.π.

εικόνα του εαυτού. Ενώς εαυτού που θεωρείται ως ανώτερου, εύλογα προκύπτει η κατηγοριοποίηση των διαφορετικών σε κλίμακες υποδεέστερες του εαυτού.

Η ισχυρή λοιπόν δόμηση της χώρας μας γύρω από μια θρησκεία, μια κουλτούρα, ένα έθνος και μια ταυτότητα, καθιστά πολύ δυσχερή την εφαρμογή μιας πολιτικής με πολυπολιτισμικούς προσανατολισμούς, μέσα σε ένα πολύ σύντομο χρονικό διάστημα, ελλείψει των απαραίτητων κοινωνικών και πολιτικών οσμώσεων με νέες πολιτισμικές ετερότητες, αλλά και μιας εκ βαθέων πολιτικής, διαπαιδαγώγησης μέσα από εκπαιδευτικούς και κοινωνικούς μηχανισμούς, για την αποδοχή του διαφορετικού ως ισότιμου

Άλλωστε δεν θα πρέπει να διαφεύγει από το πεδίο ανάλυσης μας, το γεγονός ότι, η Ελλάδα αντιμετωπίζει το φαινόμενο της ύπαρξης εκατοντάδων χιλιάδων αλλογενών μεταναστών στους κόλπους της, για πρώτη φορά με ανάλογο χαρακτήρα και ένταση. Επιπρόσθετα οι κοινωνικές και πολιτικές αναπαραστάσεις που διαμορφώθηκαν εξ αρχής για τους ίδιους, ήταν, αλλά παραμένουν ακόμα και στις μέρες μας, σε μεγάλο βαθμό αρνητικές. Θα μπορούσαμε συνεπώς να δηλώσουμε με σχετική βεβαιότητα ότι το μοντέλο της κοινωνικής ένταξης των αλλογενών οικονομικών μεταναστών στην χώρα, περνά μέσα από τον μονόδρομο της αφομοίωσης, δεδομένης της μειωμένης κοινωνικής ανεκτικότητας προς την αποδοχή του διαφορετικού ως ισότιμου, αλλά και του υπάρχοντος θεσμικού πλαισίου, το οποίο δεν θέτει μακροπρόθεσμους ξεκάθαρους στόχους για το ζήτημα της παραμονής των αλλοδαπών στην ελληνική κοινωνία, παραμελώντας ταυτόχρονα τον κοινωνικό και πολιτισμικό χαρακτήρα της

6.ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αμιτσής,Γ,Λαζαρίδη,Γ(επιμέλεια),Νομικές και Κοινωνικοπολιτικές Διαστάσεις της Μετανάστευσης στην Ελλάδα, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2001.
2. Δαμανάκης,Μ, Μετανάστευση και Εκπαίδευση, Gutenberg, Αθήνα,1987.
3. Δαμανάκης,Μ, Η Εκπαίδευση των Παλιννοστούντων και Αλλοδαπών Μαθητών στην Ελλάδα, Διαπολιτισμική Προσέγγιση, Gutenberg,Αθήνα 2001.
4. Έμκε-Πουλοπούλου,Η, Μετανάστες και πρόσφυγες στην Ελλάδα, 1970-1990, Εκδόσεις ΕΠΠΣΚΕ, Αθήνα 1990.
5. Έμκε-Πουλοπούλου,Η, Προβλήματα Μετανάστευσης Παλιννόστησης, Αθήνα 1986.
6. Κασιμάτη,Κ (επιμέλεια), Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η Ελληνική Εμπειρία, Gutenberg, Αθήνα 1998.
7. Κάτσικας,Χ, Πολίτου,Ε, Τσιγγάνοι, Μειονοτικοί, Παλιννοστούντες και Αλλοδαποί στην Ελληνική Εκπαίδευση, Gutenberg, Αθήνα 1999.
8. Κατσορίδας,Δ.Α., Ξένοι (;) Εργάτες στην Ελλάδα, Εκδόσεις Ίαμος,
9. Κτιστάκης,Γ (επιμέλεια), Μετανάστες, Ρατσισμός, Ξενοφοβία, Από την Θεωρία στην Πράξη, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2001.
10. Λαμπριανίδης,Λ, Λυμπεράκη,Α, Αλβανοί Μετανάστες στην Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 2001.
11. Ι.Δ.Ληξουριώτης, Το Νομικό Καθεστώς του Μετανάστη Μισθωτού στην Ελλάδα, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα,1998.
12. Λυμπεράκη,Α, Πελαγίδης,Θ, Ο Φόβος του Ξένου στην Αγορά Εργασίας: Ανοχές και Προκαταλήψεις στην Ανάπτυξη, Εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2000.
13. Μακρυδημήτρης,Α, Θεωρία των Αποφάσεων, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα 1989.
14. Μάππα,Σ, Το Σχολείο των Διακρίσεων, Εκδόσεις Νέα Σκέψη, Αθήνα 1988.
15. Μαρβάκης,Αθ, Παρσανόγλου,Δ,Παύλου,Μ (επιμέλεια), Μετανάστες στην Ελλάδα, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα
16. Μουσούρου,Λ.Μ., Μετανάστευση και Μεταναστευτική Πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη, Gutenberg,Αθήνα 1991.
17. Μουσούρου,Λ.Μ., Από τους Γκασταρμπαΐτερ στο Πνεύμα του Σενγκεν, Προβλήματα της σύγχρονης μετανάστευσης στην Ευρώπη,Gutenberg, Αθήνα 1993.
18. Μπόμπας,Λ, Για την Εκπαίδευση των Αλλοδαπών Παιδιών στην Ελλάδα, Εκδόσεις Φολόη, Αθήνα 1994.
19. Ουόλζερ,Μ, Περί Ανεκτικότητας, Για τον Εκπολιτισμό της Διαφοράς, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1998.
20. Παναγιωτίδης,Ν, Το Μειονοτικό Εκπαιδευτικό Σύστημα της Ελλάδας, Εκδόσεις Γνώμη, Αλεξανδρούπολη 1996.
21. Παπαστάμου,Σ, Γκ.Μιούνν, Μειονότητες και Εξουσία, Δ.Β.Παπούλιας, Ο Δημόσιος Τομέας σε Κρίση, Εκδόσεις Γνώση, Αθήνα 1991.
22. Παπούλιας,Δ.Β., Ο Δημόσιος Τομέας σε Κρίση, Εκδόσεις Γνώση, Αθήνα 1991.
23. Πετρινιώτη,Ξ, Η Μετανάστευση προς την Ελλάδα, Μια πρώτη καταγραφή, ταξινόμηση και ανάλυση, Εκδόσεις Οδυσσέας
24. Σκούρτου,Σ (επιμέλεια), Θέματα Διγλωσσίας και Εκπαίδευσης, Εκδόσεις Νήσος, Αθήνα 1997.
25. Τάτσης,Ν.Χ., Κοινωνιολογία, Ιστορική Εισαγωγή και Θεωρητικές Θεμελιώσεις, Τόμος Πρώτος, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα 1997.
26. Τάτσης,Ν.Χ, Κοινωνιολογία, Κοινωνική Οργάνωση και Πολιτισμικές Διεργασίες, Τόμος Δεύτερος, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα 1999.

27. Ταϋλορ Τσαρλς, Πολυπολιτισμικότητα, Εξετάζοντας την πολιτική της αναγνώρισης, Εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 1997.
28. Χλέπας,Ν, Σπυράκος,Δ, Ο Νόμος 1975/1991 Περί Αλλοδαπών και το Σύνταγμα, Έκδοση Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1992.
29. Ψημμένος,Ι, Μετανάστευση από τα Βαλκάνια, Κοινωνικός Αποκλεισμός στην Αθήνα, Εκδόσεις Glorybook- Παπαζήσης,
30. Συνεδριακές Εκδηλώσεις ΕΚΕΜ, Πρόσφυγες και Μετανάστες στην Ελληνική Αγορά Εργασίας, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1998.
31. Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Η Προστασία των Μειονοτήτων, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 1997.
32. Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Η Προστασία των Δικαιωμάτων των Μεταναστών Εργατών και των Οικογενειών τους, Βιβλιοπωλείο της “Εστίας”, Αθήνα 1994.
33. ΕΚΚΕ, Διαστάσεις του Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα, Κύρια θέματα και προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής, Τόμος Α΄ δεύτερη έκδοση, Αθήνα 1999.
34. Γνώμη της Ο.Κ.Ε., “ Μετανάστευση και παραμονή αλλοδαπών στην ελληνική επικράτεια” (Νομοσχέδιο),Αθήνα 2000.
35. Γνώμη της Ολομέλειας της Ο.Κ.Ε., επί του Σχεδίου Προεδρικού Διατάγματος, ”Όροι, διαδικασία και προϋποθέσεις χορήγησης της Κάρτας Παραμονής Περιορισμένης Χρονικής Διαρκείας σε Αλλοδαπούς.” Αθήνα, 26 Μάη 1997.
36. ΙΣΤΑΜΕ, Οδηγός του Μετανάστη, Έκδοση 2000.
37. UNHCR, Επετηρίδα Δικαίου Προσφύγων και Αλλοδαπών 2000, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2001.
38. Συνήγορος του Πολίτη, Ετήσια Έκθεση, 1998.
39. Συνήγορος του Πολίτη, Ετήσια Έκθεση, 1999.
40. Συνήγορος του Πολίτη, Ετήσια Έκθεση,2000.
41. Γενικές Παρατηρήσεις του Συνηγούρου του Πολίτη, Σχετικά με το σχέδιο νόμου του Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, για τη “Μετανάστευση και Παραμονή Αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια”.
42. Προτάσεις Συνηγούρου του Πολίτη επί της Τροποποίησης του Ν.2910/2001, Αθήνα, 18 Δεκεμβρίου 2001.
43. Ειδική έκθεση Συνηγούρου του Πολίτη σχετικά με τα προβλήματα εφαρμογής του νόμου 2910/2001, Αθήνα, 21 Δεκεμβρίου 2001, Αρ. Πρωτ.2013.
44. Brian Barry, culture and Equality, Harvard University press, Cambridge, Mass, 2002.
45. Bhikhu Parekh, Rethinking Multiculturalism, Cultural Diversity and Political Theory, Palgrave 2000.
46. *European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Rossetos Faciolas, Preventing Racism at the Workplace, Greece, Working Paper No: wp/95/45/EN.*
47. *Room et all, annual Observatory on National Policies to Combat Social Exclusion, second report F.E.V. 1992.*
48. *W.Lutton, J.Tanton, The Immigration Invasion, The Social Contract Press, Petoskey, Michigan, 1994.*
49. *Netherlands Scientific Council for Government Policy, Immigrant Policy, Summary of the 36th Report, The Hague 1990.*
50. *Council of Europe press, People on the move, How Migration Flows in Europe, Germany 1992.*
51. *R.Miles, Migration and European Integration, The Dynamics of Inclusion and Exclusion, London 1995.*

52. E. Mortimer, *People Nation and State, The meaning of Ethnicity and Nationalism*, I, B, Tauris Publishers, London- New York, 1999.
53. Peter Schuck, Rainer Munz, *Paths to inclusion, The Integration of Migrants in the United States and Germany vol.5, American Academy of Arts and Sciences, 1998*
54. T.K. Bauer, M. Lofstrom, K.F. Zimmermann, *Immigration Policy, Assimilation of Immigrants and Natives Sentiments towards Immigrants, Evidence from 12 OECD-Countries, Discussion Paper No 187, August 2000, IZA, Germany.*
55. P. Longva, O. Raaum, *Earnings Assimilation of Immigrants in Norway, a Reappraisal, Dpt of Economics, University of Oslo, Feb.2000.*
56. P.A. Edin, R.J. Lalonde, O. Aslund, *Emigration of Immigrants and Measures of Immigrant Assimilation, Evidence from Sweden, University of Chicago and NBER, Uppsala University, Sept 2000.*
57. M. Siadima, *Immigration in Greece during the 1990's, An Overview, King's College London. Sept.2001*
58. P. Muus, *International Migration and the European Union, Trends and Consequences, European Journal on Criminal Policy and Research 9, The Netherlands, 2001.*
59. K.J. Bade, M. Weiner, *Migration Past, Migration Future, Germany and the United States, vol.1, Berghahn Books, USA 1997.*
60. K. Van der Veer, *The future of western societies: Multicultural identity or extreme nationalism? Futures 35, 2003.*
61. Eleonore Kofman, *Citizenship for some but not for others: spaces of citizenship in contemporary Europe, Political Geography, vol 14, No 2, 1995.*
62. Άρθρο, Γ.Κολλιάς, Δ.Κατσορίδας, *Αλλοδαποί Εργαζόμενοι, Ένταξη ή Καταστολή;*
63. Άρθρο, Ο.Κολιάτσου, *Το Ολλανδικό μοντέλο για την ένταξη των αλλοδαπών, Ουτρέχτη, Απρίλιος 2002.*
64. Π.Α.Ρυλμόν, *Ζητήματα πολιτικής σχετικά με την νομιμοποίηση των αλλοδαπών στην Ελλάδα, Τετράδια του ΙΝΕ.*
65. Λεωνίδας Καρακατσάνης, Ειρήνη Αβραμοπούλου, *Διαδρομές της Ταυτότητας: Από τη δυτική Θράκη στο Γκάζι. Αναστοχασμοί και συγκρούσεις στη διαμόρφωση των συλλογικών ταυτοτήτων. Η περίπτωση των Τουρκόφωνων Μουσουλμάνων στο Γκάζι.*

ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1. Ν.4310/1929, “Περί εγκαταστάσεως και κινήσεως αλλοδαπών εν Ελλάδι, αστυνομικού ελέγχου, διαβατηρίων, απελάσεων και εκτοπίσεων”.
2. Π.Δ.114/1978, “Περί εγγραφής μαθητών ξένων σχολείων εις ελληνικά λύκεια της ημεδαπής”.
3. Ν.1404/1983, “Δομή και λειτουργία των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων”.
4. Π.Δ. 493/1983, “Ίδρυση Τάξεων Υποδοχής για την εκπαίδευση τέκνων υπηκόων Κρατών- μελών ή και μη μελών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων”.
5. Ν.1894/1990, “Για τη Ακαδημία Αθηνών και άλλες εκπαιδευτικές διατάξεις”
6. Ν.1975/1991, “Είσοδος -έξοδος, παραμονή, εργασία, απέλαση, αλλοδαπών, διαδικασία αναγνώρισης αλλοδαπών προσφύγων και άλλες διατάξεις”.
7. Ν.2413/1996, “Μετατροπή δημοσίων σχολείων σε σχολεία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης”
8. Ν.2434/1996 “Μέτρα πολιτικής για την απασχόληση και την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση και άλλες διατάξεις”, Αθήνα, 27 Μάη 1996.
9. Π.Δ.358/1997, “Προϋποθέσεις και διαδικασία, για τη νόμιμη παραμονή και εργασία αλλοδαπών στην Ελλάδα, που δεν είναι υπήκοοι των Κρατών- Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης”
10. Π.Δ.359/1997, “Χορήγηση της Κάρτα Παραμονής Περιορισμένης Χρονικής Διάρκειας σε αλλοδαπούς”.
11. Ν.2713/1999, “ Υπηρεσία Εσωτερικών Υποθέσεων της Ελληνικής Αστυνομίας και άλλες διατάξεις”.
12. Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, τεύχος δεύτερο. Αρ. φύλλου 780, 23-6-2000, “Εγγραφή αλλοδαπών σε Δημόσια και Ιδιωτικά ΙΕΚ”
13. Ν.2910/2001, “Είσοδος και παραμονή αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια. Κτήση της ελληνικής ιθαγένειας με πολιτογράφηση και άλλες διατάξεις”.
14. ΥΠΕΣΔΔΑ, “Είσοδος και Παραμονή Αλλοδαπών στην Ελλάδα, Πολιτογράφηση”, Εγκύκλιος Ν. 2910/2001, Μάιος 2001.
15. Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Διοίκηση, “Ασφάλιση αλλοδαπών μετά την έκδοση των Π.Δ. 358/1997 και 359/1997”, Εγκύκλιος Αρ.18, Αρ.Πρωτ. Α33/596/3, Αθήνα 6-2-1998.
16. Υπουργείο Υγείας & Πρόνοιας, Γενική Διεύθυνση Υγείας, “Ίατροφαρμακευτική και νοσοκομειακή περίθαλψη Αλλοδαπών”, Εγκύκλιος, Αρ.Πρωτ. Υ4α/ΟΙΚ 8992, Αθήνα 12-7-2000.

17. Σχέδιο Νόμου, “Ανάπτυξη του Εθνικού Συστήματος Κοινωνικής Φροντίδας και άλλες διατάξεις”, 22-9-1998.
18. Σχέδιο Νόμου, “Μέτρα για τη χάραξη και το συντονισμό της μεταναστευτικής πολιτικής”, Αθήνα, 5-12-1998.
19. Εισηγητική Έκθεση στο Σχέδιο Νόμου “Είσοδος-έξοδος, παραμονή, εργασία, απέλαση αλλοδαπών και διαδικασία αναγνώρισης προσφύγων”, Αθήνα 9-8-1991.
20. Εισηγητική Έκθεση στο Σχέδιο Νόμου, “Υπηρεσία Εσωτερικών Υποθέσεων της Ελληνικής Αστυνομίας και άλλες διατάξεις”, Αθήνα 12-3-1999.
21. Εισηγητική Έκθεση στο Σχέδιο Νόμου “Είσοδος και παραμονή αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια. Κτήση της ελληνικής ιθαγένειας με πολιτογράφηση και άλλες διατάξεις”.
22. Πρακτικά Βουλής επί του Σχεδίου Νόμου του Υπουργείου Δημοσίας Τάξης “Είσοδος-έξοδος, παραμονή εργασία, απέλαση αλλοδαπών και διαδικασία αναγνώρισης αλλοδαπών προσφύγων” Αθήνα, 2-10-1991.
23. Πρακτικά Βουλής (ολομέλεια), Συζήτηση επί του Σχεδίου Νόμου, “Είσοδος και παραμονή αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια. Κτήση της ελληνικής ιθαγένειας με πολιτογράφηση και άλλες διατάξεις”.